

Tulemusvaldkond	Heaolu (HE)
Tulemusvaldkonna eesmärk	Eesti rahvas on kasvav rahvas ning laste ja perede heaolu ja elukvaliteet on paranenud
Valdkonna arengukava	Laste ja perede arengukava 2012–2020 (LPA) ¹ Heaolu arengukava 2016–2023 ²
Programmi nimi	Laste ja perede programm (HE05)
Programmi eesmärk	Laste ja perede heaolu suurendamine ning elukvaliteedi parandamine, soodustades seeläbi laste sünde
Elluviimise periood	2021–2024
Peavastutaja	Sotsiaalministeerium (SoM)
Kaasvastutajad	Sotsiaalkindlustusamet (SKA), Tervise Arengu Instituut (TAI)

Sissejuhatus

Perepoliitika tulemusvaldkonna laste ja perede programm on koostatud laste ja perede arengukava 2012–2020 elluviimiseks ja eesmärkide saavutamiseks. Programm keskendub laste ja perede heaolu suurendavate meetmete kättesaadavuse, kvaliteedi ja adekvaatsuse tagamisele. Kavandatud tegevused on vajalikud selleks, et tagada laste õigused ja heaolu, toetada perede igapäevast toimetulekut ning luua eeldused ühiskonna jätkusuutlikuks arenguks ja elanikkonna kestmiseks.

Lapse õiguste ja heaolu tagamine on valdkondadeülene ülesanne. Tulenevalt lastekaitseseadusest on ministeeriumidel, riigiasutustel, kohalikel omavalitsustel ja kolmandatel osapooltel (sh eraisikutel) kohustus oma tegevustega silmas pidada nende mõju lastele ning hoiduda lastele kahjulikult mõjuvatest tegevustest.

---

¹ Laste ja perede arengukava <http://sm.ee/et/laste-ja-perede-arengukava-2012-2020>

² Heaolu arengukava 2016–2023 <http://www.sm.ee/et/heaolu-arengukava-2016-2023>

Laste ja perede arengukava 2012–2020

Laste ja perede heaolu suurendamine ning elukvaliteedi parandamine, soodustades seeläbi laste sünde

Strateegiline eesmärk 1: Eesti laste- ja perepoliitika on teadmispõhine ja ühtne, et toetada ühiskonna jätkusuutlikkust	Strateegiline eesmärk 2: Eesti on positiivset vanemlust toetav riik, kus pakutakse vajalikku tuge laste kasvatamisel ja vanemaks olemisel, et parandada laste elukvaliteeti ja tulevikuväljavaateid	Strateegiline eesmärk 3: Lapse õigused on tagatud ja loodud on toimiv lastekaitseüsteem, et väärtustada ühiskonnas iga last ja tema arengut ning heaolu toetavat turvalist keskkonda	Strateegiline eesmärk 4: Eestis on perede adekvaatset majanduslikku toimetulekut toetav kombineeritud toetuste ja teenuste süsteem, et pakkuda perele püsivat kindlustunnet	Strateegiline eesmärk 5: Meestel ja naistel on võrdsed võimalused töö-, pere- ja eraelu ühitamiseks, et soodustada kvaliteetset ja iga pereliikme vajadustele vastavat igapäevaelu
---	---	--	---	--

Alates 2021. aastast on perepoliitika tulemusvaldkond liidetud heaolu tulemusvaldkonna alla, mistõttu on laste ja perede programmi strateegilised eesmärgid seostatavad heaolu arengukavaga 2016–2023.

Programmi eesmärk, mõõdikud ja eelarve

Programmi eesmärk: laste ja perede heaolu suurendamine ning elukvaliteedi parandamine, soodustades seeläbi laste sünde

Mõõdik	Algase	Sihtase 2021	Sihtase 2022	Sihtase 2023	Sihtase 2024
Soovitud laste arv ja tegelik laste arv³ Allikad: Special Eurobarometer, Euroopa Komisjon	naistel 0,88 ja meestel 1,55 (2011. a)	soovitud ja tegeliku laste arvu erinevus väheneb	soovitud ja tegeliku laste arvu erinevus väheneb	soovitud ja tegeliku laste arvu erinevus väheneb	soovitud ja tegeliku laste arvu erinevus väheneb
Osakaal lastest (4.–11. klass), kes on eluga üldiselt rahul Allikas: Lapse õiguste ja vanemluse uuring 2018, Praxis	82% (2018. a)	jääb samale tasemele või tõuseb	jääb samale tasemele või tõuseb	jääb samale tasemele või tõuseb	jääb samale tasemele või tõuseb
0–2-aastaste lastega 20–49-aastaste meeste ja naiste tööhõivemäär erinevus ehk hõivelõhe Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring	64,2 pp (2019. a)	60 pp	59 pp	58 pp	57 pp

Olukorra lühianalüüs

Lapsepõlv, pereloomis- ja lastekasvatamisaeg moodustavad suure osa inimese elust. Seetõttu mõjutavad riigi perepoliitilised valikud väga suurt hulka Eestis elavaid inimesi ja olulisi etappe

³ Mõõdik näitab vahet küsitlusuuringu kaudu mõõdetava soovitud ja registriandmetel põhineva tegeliku laste arvu vahel. Regulaarselt avaldatava näitaja väljatöötamiseks alustatakse tegevusi 2017. aastal, et koostöös statistikaametiga töötada välja näitaja meetoodika ja regulaarne andmeallikas.

igaühe elust. Laste- ja perepoliitika hõlmab tegevusi laste õiguste ja kaitse tagamiseks, perede majandusliku ja sotsiaalse toimetuleku toetamiseks ning sündide soodustamiseks.

Valdkonna peamine eesmärk on väärtustada ja tagada iga lapse heaolu vananeva rahvastikuga ühiskonnas, kus **0–17-aastaste laste arv ja osakaal rahvastikus väheneb**. Statistikaameti andmetel elas 2020. aasta alguses Eestis 257 044 alla 18-aastast last, mis moodustas kogu elanikkonnast 19%. 2000. aasta algusega võrreldes on alaealiste laste arv vähenenud enam kui 55 300 võrra ja osakaal elanikkonnas vähenenud 3 protsendipunkti (alaealiste osakaal elanikkonnas oli 2000. aasta alguse seisuga 22%).

Statistikaameti andmetel registreeriti 2019. aastal Eestis 14 099 elussündi ja 15 401 surma ehk aasta jooksul suri 1302 inimest enam kui sündis ning loomulik iive oli seega negatiivne. 2019. aastal sündis 268 last vähem kui 2018. aastal. Rahvastiku vananemine on toonud kaasa suurenenud surmade arvu, mis hoiab loomulikku iivet jätkuvalt negatiivsena. 2018. aasta sündide arv lõpetas pärast majanduskriisi alguse saanud sündide vähenemise jada ja seda peamiselt just kolmanda lapse sündide arvu suurenemise tõttu – kolmandaid lapsi sündis 2018. aastal kokku 2818, ca 23% rohkem kui varasemal aastal. Kuid 2019. aastal sündide arv vähenes taas (268 lapse võrra). Kolmandaid lapsi sündis 2019. aastal 2773 (45 lapse võrra vähem kui 2018. aastal).

Kolmandate laste sündide arv on kasvanud alates 2016. aastast ja 30–34-aastaste seas algas kasv juba aastast 2015. Põhjuseks on tõenäoliselt ka riigi majanduslik stabiilsus, kuna laste arv peredes suurenes ka eelmise majanduskasvu ajal. Viimase 20 aasta jooksul sündis kõige rohkem lapsi 2008. aastal (16 028 sündi aastas) ja kõige vähem 1998. aastal (12 167).

Kui rahvastikutaasteks vajalik tase on ca 2,1 last naise kohta, siis 2019. aastal oli sündimuskordaja 1,66. Viimasel viiel aastatel on **sündimuskordaja** olnud üldiselt **tõusutrendis** ning läheneb iseseisvusaja kõrgema taastetasemeni, milleks oli 2010. aastal 1,72. Eesti puhul on kaks kõige olulisemat tegurit, mis mõjutavad aastapõhiseid sündide arve eelseisval 15–20 aastal, sünnitusea jätkuv tõus ja pereloomeeas rahvastiku suuruse vähenemine.⁴ 2016. aastal ületas Eesti naiste keskmine lapsesaamise vanus esimest korda 30. eluaasta piiri ning jätkas kasvu 2019. aastal (ema keskmine vanus lapse sünnil oli 30,62 aastat).

Sündide üldise võimaliku saavutatava taseme määrab tänapäeva ühiskonnas **soovitud laste arv**. Perepoliitika olulist rolli sündimuse suurendamises nähakse sobiva, st lapse kasvatamist toetava keskkonna loojana, mis aitab seeläbi realiseerida soovitud laste sündi. 2011. aasta Eurobaromeetri tulemuse kohaselt soovivad Eesti naised endale keskmiselt 2,46 last ning mehed 2,42 last. Tegelik laste arv oli samal ajal 1,58 last naistel ja 1,27 last meestel. Võrreldes varasemate andmetega ei ole Eesti elanike hinnangud soovitud laste arvu kohta muutunud. Uuemaid andmeid soovitud ja tegeliku laste arvu kohta pole, mistõttu on vaja näitaja järjepidevaks avaldamiseks, aga ka sündimust soodustava poliitika tõendus põhiseks arendamiseks teha perioodilisi küsitlusuuringuid.

Laste ja perede heaolu ning laste tulevikuväljavaateid mõjutab olulisel määral **perede materiaalne kindlustatus**. 0–17-aastaste laste absoluutse vaesuse määr on majanduskriisi järel näidanud vähenemise trendi ning 2019. aastal oli laste absoluutse vaesuse määr 2,5% (2018. a 1,6%). Võrreldes teiste lastega leibkondadega on vaesusrisk suurem ühe täiskasvanuga lastega leibkondades, kellest 5,3% elasid absoluutses vaesuses. Kui aastal 2014 oli ka vähemalt kolme lapsega paaride absoluutse vaesuse määr leibkonniti tunduvalt suurem, siis aastaks 2017 oli see

⁴ Puur, A., Põldma, A. (2014). Eesti sündimusareng ja sündimuse mõjutamise võimalused: lühianalüüs. Tallinna Ülikooli Eesti Demograafia Instituut. https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/Perehuvitised/puur_poldma_sundimus_ja_selle_mojutamise_voimalused_28022014.pdf

langenud kõikide lastega leibkondadega võrreldes sarnasele tasemele ning oli kõikide lastega leibkondadega võrreldaval tasemel ka 2019. aastal (3,0%).

Alates 2015. aastast on laste vaesuse vähenemise taga olnud perehüvitiste suurendamine, samuti on suurendatud laste tarbimiskaalu toimetulekutoetuse määramisel. Kolme ja enama lapsega perede vaesust on vähendanud lasterikka pere toetuse rakendumine 2017. aasta 1. juulist. Perehüvitiste olulist mõju vaesusele ilmestavad vaesuse näitajad enne ja pärast rahalisi toetusi (sotsiaalseid siirdeid). Täpsemalt öeldes vähendasid 2018. aastal peretoetused ja vanemahüvitis kokku laste absoluutset vaesust 5,7 protsendipunkti ehk hinnanguliselt 78% võrra. Peretoetused (sh lapsetoetused) eraldi võttes vähendasid 2018. aastal laste absoluutset vaesust 3,1 protsendipunkti ehk 66% võrra⁵. 1. märtsist 2018 makstakse kolmikute ja enamaarvuliste mitmikute sünni korral ka täiendavat toetust, mis on 1000 eurot kuus ühele vanemale kuni laste 18-kuuseks saamiseni. Lisaks on alates 2017. aasta algusest võimalus saada täitemenetlusaegset elatisabi.

Laste heaolu mõjutab olulisel määral see, millised on suhted pereliikmete vahel, milline on vanemate vanemlik kompetents ning kuidas on tagatud abivajaduse märkamine ja sellele reageerimine. Vanemate puudulikud teadmised lapse arengust ja kehvad kasvatusalased oskused võivad olla üheks põhjuseks, miks peredes probleeme tekib. Näiteks ei pea 36% lapsevanematest füüsilist karistamist lastevastaseks vägivallaks ning lausa 42% lapsevanematest peab karistamist teatud hetkel vajalikuks.⁶ Heade vanemlike oskustega vanemad suudavad pakkuda oma lastele parimat kasvukeskkonda, nende lastel on suurem kognitiivne võimekus, paremad sotsiaalsed oskused ja vähem käitumisprobleeme.^{7, 8, 9, 10} Eestis tehtud uuringud¹¹ näitavad, et vanemad soovivad laste kasvatamisel enam nõu ja tuge, samas on vanemlike oskuste koolitustel osalemine paljude jaoks harjumatu ega ole vastupidi paljudele teistele Euroopa riikidele saanud tavapäraseks praktikaks.

Süvenev probleem on lapse elukoha, suhtluskorra ja ülalpidamisega seotud vanemate vaidlused. Kohtustatistika ja SKA lastekaitse osakonna poole tehtud pöördumised näitavad, et vanemad ei suuda sageli kooselu või abielu lõppedes lapse edasist kasvukeskkonda ja heaolu puudutavates küsimustes kokku leppida ning vajavad selles ametnike sekkumist. SKA lastekaitse osakonna poole tehtud pöördumistest moodustasid 2019. aastal 24% lapse suhtluskorraga, elatisega ja hooldusõigusega seonduvad pöördumised (kokku oli erinevaid pöördumisi 1726, neist hooldusõiguse küsimustega seonduvaid 373, kohtuväliseid 169 ja kohtumenetluse aegseid 204). SKA lastekaitse osakond tegeleb ka rahvusvaheliste lastekaitsealaste üksikjuhtumitega. 2019. aasta üksikjuhtumite peamisteks probleemideks olid lapse hooldusõiguse, suhtluskorra ja elatisega seonduvad küsimused, samuti lapse heaolu kontrolli taotlused, teated väheste vanemlike oskustega vanemate kohta ja lapseröövi avaldused.

2019. aastal esitati maakohtutele 2437 hagiavaldust elatise asjades, lapse suhtes vanema õiguste ja lapsega suhtlemise reguleerimise küsimustes esitati maakohtule 1270 avaldust. 2020. aasta märtsi seisuga on u 8000 vanemat elatise võlgu kogusummas enam kui 33 miljonit eurot. Õiguskantsleri Kantselei hinnangul moodustasid 2018. aastal õiguskantslerile esitatud laste õigusi

---

⁵ 2019. a siirete andmed toetuste kaupa avaldatakse märtsis 2021.

⁶ Lapse õiguste ja vanemluse monitooring 2018, Praxis

⁷ Benasich AA, Brooks-Gunn J. Maternal attitudes and knowledge of child-rearing: Associations with family and child outcomes. *Child Development* 1996;67(3):1186-1205

⁸ Huang KY, Caughy MOB, Genevro JL, Miller TL. Maternal knowledge of child development and quality of parenting among White, African-American and Hispanic mothers. *Journal of Applied Developmental Psychology* 2005;26(2):149-170.

⁹ Stevens JH. Child development knowledge and parenting skills. *Family Relations* 1984;33(2):237-244

¹⁰ Family Strengthening Policy Center. (2007). The parenting imperative: Investing in parents so children and youth can succeed (Policy Brief No. 22)

¹¹ Lapse õiguste ja vanemluse monitooring 2012 ja lapse õiguste ja vanemluse uuring 2018, Praxis

puudutavatest kirjalikest avaldustest ligikaudu viiendiku vaidlused lapsevanemate vahel (hooldusõigus, suhtlusõigus, elatis).

Aasta-aastalt on sotsiaaltöötajateni jõudnud üha enam abi vajanud lapsi (2019. aastal algatati 2319 lastekaitse ja hoolekande juhtumimenetlust ning tehti enam kui 4000 pöördumist seoses tuge või abi vajanud, sh väärkoheldud lapsega). Abivajavate laste pöördumiste arvu kasvu taga ei tule näha mitte suurt abivajaduse kasvu, vaid abivajavate laste paremat märkamist ning pöördumistele tõhusamat registreerimist, mis on mõjutatud ka spetsialistide arvu kasvust (2019. aasta lõpu seisuga oli Eestis ühe täiskoormusega töötava lastekaitse spetsialisti kohta arvestuslikult keskmiselt 986 last) ja muutunud tööpraktikast (nt juhtumimenetluse algatamise kohustuslikkus, lastekaitsetöötajate täiendkoolitused). **Abivajaduse õigeaegne märkamine ja vajaduse korral asjakohane sekkumine** on lastekaitsevaldkonnas võtmeküsimus. Probleemide süvenedes on abistamine keerulisem ja sageli ka kulukam. Kui üldjuhul toetatakse probleemide ilmnemise korral kogu peret, tagades seeläbi abivajava lapse vajaduste kaetuse ja õiguste kaitstuse, siis probleemide liialt hiline märkamine või neile asjakohaselt reageerimata jätmine on üks olulisemaid põhjusi, miks osutuvad vajalikuks ka erandlikud ja äärmuslikumad meetmed, nagu **lapse perest eraldamine ja asendushooldusele paigutamine**. Eestis on positiivse trendina perest eraldatud laste arv vähenenud, samal ajal kui abi vajanud laste pöördumiste registreerimine näitab kasvutrendi (enam kui kaks korda). See näitab tõhusamat lastekaitsetööd ehk kuigi lastekaitsetöötaja vaatevälja ilmub enam lapsi, kes vajavad tuge, on vähem äärmuslikke juhtumeid, kus perest eraldamine on vajalik lapse elu, arengu või heaolu kaitsmiseks. 2019. aastal eraldati perest 292 last, see on küll viis last enam kui aasta varem, kuid ligi 200 last vähem kui üheksa aastat varem. Perest eraldatud laste arv on järjepidevalt vähenenud ja viimastel aastatel stabiliseerunud: 2010. aastal oli perest eraldatud lapsi 460, 2013. aastal 436, 2016. aastal 353 ja 2017. aastal 267. Perest eraldatud laste osakaal kõikidest lastest on samuti veidi vähenenud: 0,19%-lt (2010) 0,14%-ni (2016) ja 0,11%-ni (2017–2019).

Laste perest eraldamise korral on oluline pakkuda neile võimalikult peresarnast kasvukeskkonda. Eesmärk on suurendada perepõhisele asendushooldusele suunamiste osakaalu ning pikemas perspektiivis jõuda sellise olukorrani, kus lapsi asutusse enam ei paigutata. 2019. aasta lõpu seisuga jagunevad lapsed asendushoolduse vormide järgi järgmiselt: perepõhisel ehk mitteinstituutsionaalsel asendushooldusel on 65,8% (hooldusperes 133 ja eestkosteperes 1398 last) ning instituutsionaalsel asendushooldusel 34,2% (asendus- ja perekodus 797 last) lastest. Aastate kaupa on laste perest eraldamine ja ka asendushooldusel olevate laste arv järkjärgult vähenenud. Asendushoolduse vormide järgi on osakaal tasapisi kasvanud perepõhise hoolduse kasuks. Kui 2019. aasta lõpu seisuga on perepõhisel hooldusel 66%, siis 2010. aasta lõpu seisuga oli 60% lastest mitteinstituutsionaalsel asendushooldusel (perekonnas hooldamisel 353 ja eestkosteperes 1348 last) ja 40% instituutsionaalsel asendushooldusel (asenduskodus 1151 last). Asendushooldusel olevate laste arv on väikses langustrendis, asendushooldusel kokku viibis 2010. aasta lõpus 1,17% ja 2019. aasta lõpus 0,91% lastest (0–17-aastased). Kui kuni eelmise aastani proportsionaalselt veidi enam vähenes perekonnas hooldamisel olevate laste arv, siis nüüd on hakanud tasapisi taas kasvama hooldusperes olevate laste arv. Järkjärgult on vähenenud ka asenduskodus ja perekodus teenust saavate isikute arv: 2019. aastal oli asutustes võrreldes varasema aastaga enam kui 100 isikut vähem. Seda on eeldatavasti mõjutanud ka asendushoolduse ümberkorraldus, mille kohaselt on võimalik alates 2018. aastast pakkuda täisealistele asendushooldusel viibinud isikutele järelhooldusteenust. Seda teenust sai 2018. aasta lõpu seisuga 46 ja 2019. aasta lõpu seisuga juba 94 noort.

Abivajaduse õigeaegne märkamine ja vajaduse korral asjakohase toe pakkumine on väga oluline puudega laste puhul. 2020. aastal valminud analüüs ja läbi viidud intervjuud puudega laste vanematega, rehabilitatsiooniteenuste osutajatega, kohtumised huvikaitseorganisatsioonidega näitasid, et tänases erivajadustega laste tugisüsteemis on abi saamine lapse ja vanema jaoks

enamasti keeruline ja aeganõudev. Segadust tekitab eri valdkondade ja asutuste vahel killustunud abivajaduse hindamine ja abi osutamine. Osapoolte rollid on ebaselged ning puudub terviklik ülevaade perele vajalikust toest. Eestis on piirkondi, kus on puudu vajalikest tugispetsialistidest (sotsiaaltöötaja, psühholoog, eripedagoog) ning samas on spetsialistide tegevused dubleerivad, mis omakorda vähendab ressursi, mida kasutada teenuste osutamiseks. Lisaks sellele pole olemasolevate teenuste mahud alati piisavad, on killustunud eri valdkondade vahel ning puudu on ennetavatest ja kompleksprobleemidega lastele vajalikest teenustest. Mitmed riigi ja kohaliku omavalituse (KOV) teenused on seotud puude raskusastmega, mis vähendab võimalusi ennetavaks ja kiireks abi pakkumiseks. Vaja on jõuda olukorrani, kus toe pakkumine oleks korraldatud võimalikult ühes kohas, et vanem ei peaks enam pöörduma mitme asutuse poole. Lisaks tuleb saavutada tervikpilt laste vajadustest ja vähendada killustatust, mis võimaldaks pakkuda sama raha eest rohkem tuge seal, kus laps seda vajab. Viimastel aastatel on siiski olukord erivajadusega laste valdkonnas paranenud. 1. jaanuarist 2020 tõusis keskmise puudega lapse toetus 138,8 euroni, raske puudega lapse toetus 161,1 euroni ning sügava puudega lapse toetus 241,65 euroni. Samuti loodi 2020. aastal uus toetus neile harvikaigusega lastele, kellel on terviseseisundist (valdavalt ainevahetushaigusest) tulenevalt olulised lisakulud. Toetuse loomise eesmärk oli ennetada puude tekkimist ja tagada tugi ka neile lastele, kellel puude raskusastet ei tuvastata ning kel pole seetõttu õigust puudega lapse toetusele. Samal aastal jõustus ka muudatus, mille kohaselt on võimalik muutumatu või progresseeruva seisundi korral määrata puue senise maksimaalselt kolme aasta asemel kuni lapse tööealiseks saamiseni ehk kuni 16. eluaastani. Muudatus puudutab hinnanguliselt 1200 peret ja peaks neis peredes kasvavate laste korduvhindamisega kaasnevat koormust ja stressi oluliselt vähendama. Erivajadusega lastele suunatud teenuste kättesaadavus vajab aga endiselt parandamist.

Üks lastekaitsevaldkonna prioriteete on laste seksuaalse väärkohtlemise parem tuvastamine, selle ennetamine ja väärkoheldud laste toetamine. Laste vastu suunatud registreeritud seksuaalkuritegude arv on tõusutrendis, st üha rohkem juhtumeid tuleb avalikuks, kuid tegelikke ohvreid on arvatavasti kordades rohkem. Uuringute järgi on seksuaalvägivalda kogenud iga kümnes noor ja iga kahekümnendat on sunnitud seksuaalvahekorrale. Veidi enam kui pool väärkohtlemise ohvritest räägib juhtunust kellelegi – enamasti räägitakse toiminust sõbrale või emale, vähesed usaldavad juhtumi rääkimisel nõustajat, arsti või lastekaitsetöötajat, veelgi harvem politseid.¹² Väga paljud lapsed aga õiguskaitseseorganiteni ja vajaliku abi saamiseni ei jõua.

Murekohaks on ka traumakogemusega ja kompleksprobleemidega lapsed, kellele ei ole praegu häid abimeetmeid. Suurema abivajadusega laste puhul on probleemiks tõendus põhise lapse riskide ja vajaduste hindamise vahendi puudumine, teenuste saamise järjekorrad (nt MDFT ja KLAT) ning kinnise lasteasutuse teenuse ebapiisav kättesaadavus konkreetsetele sihtrühmadele (nt põhihariduse omandanud noored). Kuna tegu on väga keeruka sihtrühmaga, eeldab kinnise lasteasutuse teenus ka vastava kompetentsi teadlikku arendamist Eestis. Kinniste asutuste kvaliteedi parandamise kõrval vajab väljaarendamist ka nn avatud asutuste võrgustik ja kompleksprobleemidega lastele vajalik rehabilitatsioon.

Olulisemad töös olevad tegevused

- Traumakogemusega ja kompleksprobleemidega lastele on oluline välja töötada sekkumised, mis vastaksid iga lapse vajadusele. Eesmärk on pakkuda teenuseid, kus oleks integreeritud ravi, rehabilitatsioon, haridus ja vajaduse korral ka mõjutusvahend. Laste sihtrühm on väga erinev (õigusrikkumisi toime pannud noored, psüühikahäirega noored, ennastkahjustava käitumisega noored jne), mistõttu on ka nende vajadused erinevad. Kõik lapsed ei vaja kinnise

¹² Tartu Ülikool. Laste ja noorte seksuaalse väärkohtlemise uuring, 2015. Internetis kättesaadav: <http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/raport.pdf>

lasteasutuse teenust, mistõttu tuleb arendada nii ennetavaid sekkumisi neile lastele, kelle probleemid ei ole veel nii tugevalt eskaleerinud, et neid tuleks kinnisesse asutusse paigutada, kui ka selliseid statsionaarseid teenuseid, kus ukсед jäävad avatuks (nn ravikodu teenus). Lisaks on oluline panna rõhku jätkutoele, et toetada lapsi ka pärast teenuse lõppemist. Jätkutoe eesmärk on pakkuda sujuvamat üleminekut teenuse lõppemisel ning ennetada varasemate probleemide kordumist. Kompleksprobleemidega laste väljaselgitamiseks koostati 2020. aasta lõpuks dokument, milles toodi välja valdkonna põhilisemad probleemid ja nende lahendused. Dokumendis väljapakutud lahendustepanekute elluviimisega alustatakse 2021. aastal. Lisaks on uue struktuurivahendite perioodi raames planeeritud erinevaid tegevusi kompleksprobleemidega ja traumakogemusega laste abistamiseks, sh kinnise lasteasutuse teenuse ja sotsiaalse rehabilitatsiooniteenuse arendamine, erinevate riskikäitumist ennetavate sotsiaalprogrammide arendamine ja rakendamine ja jätkutoe süsteemi arendamine.

- Erivajadusega laste tugisüsteemide arendamiseks ja probleemide lahendamiseks töötati 2019. aastal välja sotsiaal-, haridus- ja esmatasandi tervishoiuteenuste integreeritud mudel, mida testiti 2020. aasta lõpuni kaheksas omavalitsuses. Pilootprojekti lõppraport valmib 2021. aasta esimeses pooles. Valitsuse tegevusprogrammi aluspõhimõtetega 9.24 ja 8.15 seotud memorandum ja ettepanekud erivajadustega laste tugisüsteemi korrastamiseks esitatakse 2021. aasta alguses. Olulisemad tegevused murekohtade lahendamiseks perioodil 2021-2024 on kohaliku omavalitsuse kui esmase kontaktpunkti ja juhtumikorraldusliku rolli selgem määratlemine ning seda toetava andmevahetuse algatamine. Lastekaitse tööprotsesside uuendamine ja digitaliseerimise ning vajalike õppemoodulite ja tööriistakasti väljaarendamine. Rajaleidja keskuste koolivälise nõustamismeeskonna, rehabilitatsioonimeeskonna ja sotsiaalkindlustusameti abivajaduse hindamisi ja otsuseid puudutavate funktsioonide kokku koondamine ning valdkondadeülese spetsialistide meeskonna loomine. Seejuures ühe plaani põhimõtte rakendamine, kus lapsele ja perele tekib üks tegevuskava, mis hõlmab kõiki vajalikke tugimeetmeid ja võimaldab hinnata sekkumiste terviklikku mõju. Sotsiaal- ja haridusvaldkonna tugispetsialistide ning KOV ja riigi rollide ja teenuste selgem piiritlemine, teenusstandardite jm tugimeetmete väljatöötamine. Teenuste saamise õiguse lahtisidumine puude raskusastme olemasolust, toetusfondi rahastamise loogikate ülevaatamine ning uue lastekaitsealase järelevalvemudeli väljatöötamine ja rakendamine. Uue perioodi struktuurivahendite raames on kavas luua suure hooldusvajadusega lastele kombineeritud hoiu- ja õendusteenus, mille abil leevendada vanemate hoolduskoormust, tagades samal ajal lapsele vajalik tugi. Samuti on kavas eri diagnooside ja vajadustega lastele välja töötada uued rehabilitatsiooniprogrammid, mis oleksid senisest paremini sihitatud ja tulemuslikumad. Alates 2021. aastast muutub ESF vahenditest raske ja sügava puudega lastele tugiteenuste (tugiisiku teenus, lapsehoiuteenus ja toetava teenusena transporditeenus) korraldamise süsteem. Seni on raske ja sügava puudega laosed saanud vajalikud teenused kohalike omavalitsuste, teenusepakujate ja SKA koostöös. Alates 2021. aastast jääb nende teenuste korraldamine ainult kohaliku omavalitsuse ülesandeks. Selleks, et teenuste osutamiseks oleks piisavalt rahalisi vahendeid ja KOVide võimekus paraneks, jätkab SKA aastatel 2021–2022 ESF vahenditest omavalitsuste toetamist.
- Üks lastekaitse, aga ka kriminaalpoliitika valdkonna prioriteete on laste seksuaalse väärkohtlemise parem tuvastamine ja ennetamine ning väärkoheldud laste toetamine. Selleks käivitati 2017. aastal lastemajateenus, mis tugineb Sotsiaalkindlustusametil, Politsei- ja Piirivalveametil, Eesti Kohtuekspertiisi Instituudil ja Riigiprokuratuuri koostööle. 2020. aastal avati lisaks Tallinna ja Tartu lastemajale kolmas lastemaja Jõhvis. Valitsuse tegevusprogrammis on seatud eesmärk laiendada teenust 2022. aastaks ka Lääne-Eestisse, mis tagaks nelja Eesti regiooni kaetuse. Teenuse edasiarendamisel vajab arendamist ka asutuste koostöö, et kujundada ühtne praktika ja teenuse kvaliteedistandard. 2020. aastal

koostati analüüs ja ettepanekud seksuaalse või füüsilise väärkohtlemise ohvriks langenud laste abistamise süsteemi arendamiseks, mille põhjal esitatakse 2021. aastal koos uue ohvriabi seaduse eelnõuga muudatusettepanekud, et valdkonna õigusaktides lastemajateenust täpsemalt reguleerida.

- Aastal 2020 koostati analüüs ja ettepanekud lastekaitsetöö korralduse ja sisulise kvaliteedi kohta, millele tuginedes tehakse juunis 2021 omavalitsuste esindusorganisatsioonidega vastav koostöökokkulepe. Analüüsis hinnati, millised ressursid ja muudatused on vajalikud lastekaitsetöö kvaliteedi ja tõhusa valdkondadeülese koostöö tagamiseks. Samuti hinnati lastekaitse valdkonna järelevalvesüsteemi ja selle kitsaskohti ning tehti ettepanekud järelevalve paremaks korraldamiseks. Analüüsi ettepanekute tulemusena alustatakse 2021. aastal lastekaitse seaduse VTK väljatöötamisega, mille raames täpsustatakse riigi ja kohaliku omavalitsuse ülesandeid lapse abistamisel ja luuakse paremad õiguslikud alused abivajavat last puudutavaks infovahetuseks. Ettepanekud on ka sisendiks uue struktuurvahendite perioodi tegevustele, mille raames on kavas uuendada lastekaitsetöötajate väljaõpet, luua võimalused lisateadmiste ja oskuste saamiseks tööks spetsiifiliste ja komplekssete vajadustega lastega ning arendada välja lastekaitsetöötajate tööriistapakett koos vajalike IT-lahendustega.
- Asendus- ja järelhoolduse valdkonnas jätkatakse perepõhist asendushooldust soodustavate ning teenuse kvaliteedi arendamise panustavate tegevustega – arendatakse nii valdkonna koolitusi kui tugimeetmeid, samuti perepõhist teenust ajutises kriisiolukorras olevatele ning käitumisprobleemidega lastele, luuakse täiendav tegevusplaan ja töövahendid koostöös kohalike omavalitsustega hooldusperede baasi kasvatamiseks jms. Samuti valmistatakse ESFist väljumiseks, sh järelhooldusel viibivate noorte tugiisikuteenuse korraldamise ja rahastamise üleandmiseks kohalikele omavalitsustele. 2020. aastal esitati Vabariigi Valitsusele sotsiaalhoolekande seaduse eelnõu perevanematena töötavate isikute sotsiaalsete garantiide parandamiseks (VVTP p 11.9) ja järelhooldusteenust vajavate noorte paindlikumaks toetamiseks. 2020.–2021. aastal analüüsitakse 2018. aastal jõustunud asendus- ja järelhoolduse korraldamise ja rahastamise muudatusi ning asendushoolduselt elluastuvate noorte toimetulekut ja vajadusi. 2021. aasta detsembris esitatakse analüüs ja ettepanekud asendus- ja järelhoolduse vahendite toetusfondist KOV-i tulubaasi andmise kohta (VVTP p 5.9). 2021. aastal viiakse läbi pilootprojekt eestkosteperede osas ühes maakohu piirkonnas, et parandada ja ühtlustada asendushoolduse süsteemis eestkostjate ettevalmistust, hindamist, toetamist ja järelevalvet eestkosteperes kasvavate laste heaolu jälgimise osas.
- Aastatel 2021–2022 jõustuvad vanemapuhkuste ja -hüvitiste süsteemi muudatused, millega võimaldatakse vanemahüvitise maksmist peatada ja jätkata vastavalt vanema soovile kuni lapse 3-aastaseks saamiseni, võimaldatakse vanematel viibida 60 päeva vältel vanemapuhkusel ja saada samal ajal ka vanemahüvitist, tehakse erisused enneaegselt sündinud laste ning kolmikute ja enamate lastega mitmike vanematele, täiendatakse lapsepuhkuse ja lapsendaja puhkuse ja hüvitise tingimusi ning luuakse emapuhkus ja ema vanemahüvitis.

Meede 1.1. Lapse õigused on tagatud, toimiv lastekaitse süsteem väärtustab iga last, tema arengut ja heaolu

Meetme eesmärk: laste õiguste ja lastekaitse süsteemi toimimine on tagatud.

Tegevus 1.1.1. Laste- ja perepoliitika kujundamine ja elluviimise korraldamine

Möödik	Algtase	Sihttase 2021	Sihttase 2022	Sihttase 2023	Sihttase 2024
Laste- ja perepoliitika arendamiseks kavandatud tegevused on ellu viidud <i>Allikas: Sotsiaalministeerium</i>	jah	Jah	jah	jah	jah

54 Lastekaitse- ja perepoliitika kujundamine ja elluviimise korraldamine (SoM)

Teenuse sisuks on laste- ja perepoliitika väljatöötamine ja ellurakendamine, et aidata kaasa laste õiguste ja heaolu tagamisele, toetada perede sotsiaalmajanduslikku toimetulekut ning soodustada laste sündi. See hõlmab ministeeriumi ja valitsuse valdkonnapoliitiliste otsuste ning rakendamise ettevalmistamist ja EL-i otsustusprotsessis osalemist, strateegiadokumentide väljatöötamist ja elluviimise hindamist tööturupoliitikat puudutavas, samuti huvigruppide teavitamist valdkonda puudutavatest algatustest ja otsustest ning nende kaasamist aruteludesse.

Selleks, et toetada vanemate võimalusi töö ja pereelu ühitamiseks ning soodustada laste sündi, viiakse ellu vanemapuhkuste ja -hüvitiste süsteemi muudatused. 1. märtsil 2018 jõustus vanemahüvitise valemiga muudatus, millega võimaldatakse vanematel teenida samal ajal vanemahüvitise saamisega tulu kuni pooleteistkordse Eesti keskmise palga ulatuses (2018. aastal ca 1544 eurot, 2019. aastal ca 1660 eurot, 2020. aastal 1774,05 eurot), ilma et hüvitis väheneks. 2019. aasta 1. septembril jõustusid muudatused, millega muudeti vanemahüvitise arvutamise aluseks olevat perioodi ning edaspidi arvestatakse vanemahüvitis rasedusele eelnenud 12 kalendrikuu sissetulekute alusel. Samuti lõpetatakse lapsehooldustasu maksmine ning vastavad vahendid seotakse järk-järgult vanemahüvitise skeemi. Edasistel aastatel tekib vanematel võimalus kasutada vanemahüvitist päevade kaupa kogu kolme aasta pikkuse vanemapuhkuse perioodil, vajaduse korral hüvitise saamist katkestades ja taasalustades ning vanemate vahel jagades. Isadel tekib senisest pikem isapuhkuse ja hüvitise saamise õigus (kümne tööpäeva asemel 30 päeva) ning vanematel on võimalus olla puhkusel ja saada hüvitist kaks kuud samal ajal. Muudatused tehakse ka lapsepuhkuse ja lapsendamispuhkuse regulatsioonis. Eesti Haigekassa poolt makstav sünnitushüvitis integreeritakse vanemahüvitise skeemi ning kõiki vanematele makstavaid hüvitisi hakkab koordineerima Sotsiaalkindlustusamet.

Laste abivajaduse ennetamiseks ja abivajavate laste tõhusamaks toetamiseks:

- töötatakse välja lahendused pankrotimenetlusaegse elatisabi maksmiseks;
- töötatakse välja perelepitusteenuse korraldus- ja rahastamismudel ning koostatakse vastavad juhismaterjalid, viiakse ellu seadusemuudatused;
- töötatakse välja sotsiaal-, haridus- ja esmatasandi tervishoiuteenuste integreeritud mudel, korrastades seejuures nii kohaliku omavalitsuse kui riigi tasandi teenuste pakkumist;
- töötatakse välja mitmekülgsete probleemidega lastele mõeldud kompleksteenuse;
- töötatakse välja lahendused seksuaalse või füüsilise väärkohtlemise ohvriks langenud laste abistamise süsteemi arendamiseks ning lastekaitsekorralduse tõhustamiseks.

Tegevus 1.1.2. Toimiv lastekaitse süsteem

Oodatav tulemus

Oodatavat tulemust aitavad oma teenuste kaudu saavutada Tervise Arengu Instituut ja Sotsiaalkindlustusamet.

Möödik	Algtase	Sihttase 2021	Sihttase 2022	Sihttase 2023	Sihttase 2024
Hooletuses, hädaohus ja väärkoheldud lastega seotud pöördumiste arv <i>Allikas: Sotsiaalteenuste ja -toetuste andmeregister</i>	2356 (2018. a)	väheneb	väheneb	väheneb	väheneb
Perest eraldatud laste osakaal 0–17-aastastest lastest¹³ <i>Allikas: Sotsiaalministeerium, Statistikaamet</i>	0,1% (2019. a)	langeb	langeb	langeb	langeb

133 Lastekaitsetöötajate pädevuse suurendamine (TAI)

Lastekaitseaduse (LasteKS) § 14 lõike 1 punkti 7 kohaselt on Sotsiaalministeeriumi ülesanne lastekaitsetöötajate täienduskoolituse korraldamine. Kooskõlas sama paragrahvi lõikega 3 on täienduskoolituste korraldamise ülesanne antud üle Tervise Arengu Instituudile.

213 Lastekaitsealase ennetus-, arendus- ja teavitustegevuse koordineerimine (SKA)

Lastekaitse korraldamise rakenduslikud ülesanded on LasteKS §-ga 15 antud Sotsiaalkindlustusametile. LasteKS § 15 lõike 1 kohaselt on Sotsiaalkindlustusameti ülesanneteks lastekaitse korraldamisel riikliku lastekaitsepoliitika elluviimine, riiklike strateegiate rakendamine ning valdkondadeülese lastekaitsealase koostöö ja ennetuse koordineerimine. LasteKS § 6 lõige 1 toob välja, et lapse õiguste ja heaolu tagamiseks tuleb ennetada lapse heaolu ja arengut ohustavaid riske. Ennetamine hõlmab last ohustavate olukordade ja sündmuste võimalikult varast märkamist ja neile reageerimist, sealhulgas lapse arengu- ja käitumisprobleemide, kasvukeskkonnas esinevate probleemide ja väärkohtlemise tuvastamist ning lapse heaolu ja arengut soodustavate kaitsetegurite suurendamist.

LasteKS § 6 lõige 2 sätestab korraldatava teenuse raami riigi ja kohaliku omavalitsuse tasandil – ametiasutused peavad vastavalt võimalustele arendama välja meetmed lapse abivajaduse ennetamiseks ning olemasolevate probleemide vähendamiseks. Meetmed peavad lähtuma lapse vajadustest, toetama lapse ja teda kasvatavate isikute suhteid ja sotsiaalset toimetulekut ning olema kättesaadavad, õigeaegsed, tulemuslikud ja pikaajalise positiivse mõjuga.

Toimiv ennetus sisaldab endas eeskätt laste ja noorte arengu, kaasatuse ja heaolu toetamist perekonnas, haridusasutuses, kogukonnas ja ühiskonnas tervikuna. Tulemuste saavutamiseks ennetuses on oluline, et kõik osapooled (riigiasutused, omavalitsused ja teised ennetusega seotud organisatsioonid) saaksid aru enda rollist ennetuses ning järgiksid ennetustegevustes samu põhimõtteid nii kitsalt oma valdkonnas kui koostöötegevustes teistega. Eestis teevad laste ja perede heaolu huvides omavahelist koostööd õiguskaitse-, tervishoiu-, haridus- ja sotsiaalvaldkond ning paljud teised valdkonnad. Lastekaitsealase ennetuse ja teavituse ülesanne on viia see töö omavahel kooskõlla. Teenuse abil on tagatud toimiv lastekaitseüsteem, mille tulemusena paraneb laste ja perede elukvaliteet.

214 KOVi lastekaitsealase nõustamise teenus (SKA)

Teenuse sisuks on LasteKS § 15 lõikes 2 nimetatud Sotsiaalkindlustusameti ülesanded pakkuda KOVi taotlusel nõustamist lapse heaolu tagavate arengukavade koostamisel, rahvusvaheliste üksikjuhtumite vahendamisel ja sellealasel KOVide nõustamisel, samuti KOVi abistamine lastekaitsejuhtumite lahendamisel ning lapsele või perele sobivate meetmete leidmisel olemasolevate riiklike meetmete seast. Lisaks kuuluvad teenuse alla ka LasteKS § 15 lõike 3 punktis 5 nimetatud töönõustamise korraldamine KOVi lastekaitsetöötajatele ning

¹³ Möödik näitab 0–17-aastaste laste arvust aasta jooksul perest eraldatud laste osakaalu, võimaldades hinnata kohaliku tasandi lastekaitsetöö tõhusust, sh varast abivajaduse märkamist ja perest eraldamist ennetavate meetmete tõhusust (mida vähem lapsi tuleb peredest eraldada, seda tõhusamaks saab lugeda sellekohast lastekaitsetööd).

sotsiaalhoolekande seaduse (SHS) § 130 lõike 3 punktis 5 nimetatud arvamuse andmine lapse vabadust piirava meetme sobivuse kohta.

Rakendades KOVi lastekaitsealase nõustamise teenust on Sotsiaalkindlustusameti eesmärk kompetentsikeskusena suurendada KOVi lastekaitsetöötajate pädevust, arendada lastekaitsetöö kvaliteeti kasutades tõenduspõhiseid ja kaasaegseid juhtumitöö metoodikaid ning toetada laste õigustest ja huvidest lähtuva lastekaitsevaldkonna korraldust KOVis.

KOVi lastekaitsealase nõustamise kaudu pakutakse KOVidele terviklikku analüüsi- ja vajaduspõhist teenust, suurendades sellega kohalikul tasandil lastekaitse võimekust ja teenuste elluviimise edukust. Eesmärkide täitmiseks on oluline pakkuda KOVidele järjepidevat ja sihipärast nõustamist, mis hõlmab kõiki KOVi lastekaitsealase nõustamise osi.

215 Lastekaitse telefoniteenus (116111) (SKA)

LasteKS § 27 lõike 2 kohaselt tuleb abivajavast lapsest viivitamata teavitada kohaliku omavalitsuse üksust või helistada lasteabitelefonile 116111. Sama seaduse § 15 lõike 3 punkti 6 kohaselt rakendab Sotsiaalkindlustusamet lapsi ja peresid toetava riikliku meetmena lasteabitelefoni pidamise. Varajase märkamise ja abipakkumise eesmärk on toetada ning abistada last ja perekonda, mis hoiab ära probleemide süvenemise ja kuhjumise, muutes nende lahendamise kokkuvõttes aja- ja ressursisäästlikumaks. Lasteabitelefon on üle-eestiline ööpäevaringne tasuta telefoni ja interneti teel pakutav nõustamisteenus, kuhu saavad pöörduda nii lapsed kui täiskasvanud ning anda teada abivajavast lapsest. Pöördumise käigus jagatakse nõuandeid ja juhiseid, kuidas olukorras toimida ning kontakte erinevate teenuste ja võimaluste kohta. Kui pöördumisest selgub, et lapse heaolu ja turvalisus on ohus, tehakse koostööd KOVi lastekaitsetöötaja, lastemaja, politsei ja häirekeskusega. Lasteabitelefonile pöördumiste arv on viimastel aastatel pidevalt kasvanud, 2019. aastal võeti vastu kokku 9325 pöördumist nii lastelt kui täiskasvanutelt. Lasteabitelefon on üks väheseid teenuseid Eestis, kuhu laps saab iseseisvalt pöörduda sõltumata vanemast, asukohast ja ajast.

Sotsiaalkindlustusamet rakendab lasteabitelefoni kaudu ka LasteKS § 15 lõike 3 punktis 3 kehtestatud meetmena spetsialistidele ööpäevaringset nõustamist abivajava või hädaohus oleva lapse abistamiseks töövälisel ajal, pakkudes lastekaitsealast nõustamist ja tuge. Lasteabitelefon korraldab hädaohus oleva lapse juhtumit seni, kuni kohaliku omavalitsuse üksuse esindaja ei ole kättesaadav, kuid on vajalik kiire lastekaitsetöötajapoolne sekkumine lapse abistamiseks ja tema ajutiselt perest eraldamiseks. Otsuse alusel võib laps jääda perekonnast eraldatuks ning talle määratakse ajutine viibimiskoht, vajaduse korral täpsustatakse suhtluskorda kuni asjaolude äralangemiseni või kuni 72 tunniks alates lapse perekonnast eraldamisest.

Lastekaitse telefoniteenused hõlmavad endas kompleksteenusena lasteabitelefoni 116111, kadunud laste telefoni 116000 ja spetsialistide ööpäevaringset nõustamist, teavitustegevust ja teadlikkuse hindamist. Teavitustegevuse eesmärk on suurendada teadlikkust lasteabitelefonist kui teenusest, kuid ka lastega seotud teemadest üldisemalt, suurendades seeläbi valdkondlikku üldist teadlikkust. Laialdasem teavitustöö aitab suurendada pöördumiste arvu ja seeläbi lastele abi pakkuda. Teadlikkuse hindamine annab ülevaate elanikkonna teadlikkusest teenusest.

216 Saatjata alaealise välismaalase, inimkaubanduse või seksuaalkuriteo lapsohvri vastuvõtu, majutamise ja heaolu korraldamise teenus (SKA)

01.01.2018 jõustunud sotsiaalhoolekande seaduse muudatusega on teenuse sisuks saatjata alaealistele välismaalastele asendushooldusteenuse osutamine vastavalt SHS §-le 126¹ ja VRKS § 17 lõikele 12 (majutus, toitlustus, tervishoiuteenused, materiaalne abi, psühholoogiline abi, tõlketeenus jms).

217 Lastemajateenus seksuaalselt väärkoheldud lastele (SKA)

Lastemajateenus on Põhjamaade lastemaja mudeli (Barnahus) ja Barnahusi kvaliteedinõuete alusel loodud riiklik teenus seksuaalselt väärkoheldud või selle kahtlusega lastele, kellele pakutakse lapsesõbralikku, integreeritud tuge. Lastemaja mudeli mõte on pakkuda lastele koordineeritud ja tõhusat abi ning hoida ära lapse taasohvristamist kriminaalmenetluse käigus. Lastemajas tegutsevad lapse heaolu nimel ühise meeskonnana lastekaitsetöötaja, psühholoog, politseiametnik, kohtuarst ja teised lastega töötavad spetsialistid.

Koostöö aluseks on ametlik kokkulepe Sotsiaalkindlustusameti, Politsei- ja Piirivalveameti, Eesti Kohtueksperdiisi Instituudi ja Riigiprokuratuuri vahel, kes on võtnud endale ülesanded, et ühtlustada seksuaalselt väärkoheldud laste juhtumite lahendamise praktikat Eestis.

Lastemajateenuse eesmärk on aidata kaasa seksuaalselt väärkoheldud laste paremale tuvastamisele, tagada lapsesõbralikum kohtlemine kriminaalmenetluses ning korraldada vajalikku abi ohvriks langenud lastele ja peredele.

Lastemajateenus koosneb neljast põhitegevusest: multidistsiplinaarse koostöö koordineerimine, lapse ja pere abivajaduse hindamine, lapse ärakuulamine ja pere nõustamine ning ohvriabiteenus. Lastemajateenuse ühte osa, ohvriabiteenust, osutatakse ohvriabi seaduse alusel (seadus sätestab riikliku ohvriabi korralduse alused seksuaalselt väärkoheldud alaealistele ohvriabiteenuse pakkumises).

Lastemaja ülesanded: tagada lapsesõbralik keskkond, arvestades lapse heaolu, turvalisuse ja õigustega; kindlustada, et laps saaks vajaliku abi; luua võrgustik ja arendada koostööd organisatsioonide, ametite ja spetsialistide vahel; tagada lastemajateenuse järjepidev areng.

Senine lastemajateenuse osutamine on näidanud, et vajadus teenuse järele on suurem kui teenuse osutamise jaoks riigieelarves eraldatud summa võimaldab ning tervet Eestit teenusega kvaliteetselt katta on raske. Eelarve puudujäägi tulemusel ei pruugi jõuda abivajavad lapsed kiirelt teenust saama, nõrgaks jääb ennetus- ja teavitustöö ning töömahu kasvu tõttu võivad kannatada teenuse kvaliteet ja koostöö partneritega.

Eesti kriminaalpoliitika põhialustes aastani 2030 soovitakse parandada ohvrite olukorda ning vähendada kuritegevusega tekitatavat kahju muu hulgas sotsiaalsüsteemi abil. Justiitsministeeriumi esitatud statistika näitab iga-aastast seksuaalselt väärkoheldud laste juhtumite arvu kasvu, kuid siiski on see Eesti rahvaarvu arvestades väike. Euroopa Nõukogu sõnul on seksuaalse väärkohtlemisega kokku puutunud ca 20% Euroopa lastest, aga nende juhtumiteni on raske jõuda. Lastemajateenuse eesmärk on jõuda ka nende juhtumiteni, mis esialgu politseisse ei jõua. Ka vägivalda ennetamise strateegia aastateks 2015–2020 ning lapse heaolu hindamise käsiraamat (2017) toovad ühe olulise juhtpõhimõttena välja senisest suurema valdkondadeülese koostöö tegemise vajaduse, viidates, et vägivald on väga mitmetahuline probleem, mille ennetamine eeldab eri asutuste aktiivset koostööd, mida lastemajateenuse kontseptsioon võimaldab.

Lastemajateenuse kättesaadavuse parandamiseks laiendati teenust 2020. aastal Ida-Eestisse. Selleks et teenus oleks paremini kättesaadav ka Lääne-Eestis elavatele lastele ja peredele, on vajalik luua lastemaja 2022. aastaks ka Lääne-Eesti piirkonda. Uute lastemajade avamisega saab avastada rohkem juhtumeid ning abistada rohkem lapsi ja toetada lähedasi. Lastemajateenust pakkuvate töötajate hulk kasvab ja kompetents suureneb, koostöö partneritega paraneb. Samuti võimaldab teenuse laiendamine teha rohkem olulist teavitus- ja ennetustööd.

Meede 1.2. Lastele ja peredele suunatud teenused on kvaliteetsed ja vastavad perede vajadustele

Meetme eesmärk: puudega laste vanemate hoolduskoormus väheneb ja võimalused tööturul osaleda paranevad. Asendushoolduse kvaliteet on paranenud ning laste ja teenuseosutajate heaolu ja toimetulek on tagatud.

Tegevus 1.2.1. Vanemlike oskuste arendamisele suunatud teenused

Oodatav tulemus: lapsevanemad, kes vajavad laste kasvatamisel nõu ja abi, saavad õigel ajal vajalikku tuge vanemluskoolituste või muude vanemlust toetavate teenuste näol. Lahku läinud vanematel on lapse elukorraldust puudutavates küsimustes võimalik kokkuleppele jõuda perelepitaja abiga.

Oodatavat tulemust aitavad oma teenuste kaudu saavutada Tervise Arengu Instituut ja Sotsiaalkindlustusamet.

Möödik	Algtase	Sihttase 2021	Sihttase 2022	Sihttase 2023	Sihttase 2024
Lapsevanemad, kes tunnevad, et vajaksid nõu ja abi, ent ei tea, kuhu või kelle poole pöörduda või ei söanda kellegi poole pöörduda <i>Allikas: Laste õiguste ja vanemluse uuring, Praxis</i>	53% (2018. a)	langeb	langeb	langeb	langeb
Laste kehalise karistamise aktsepteerimine vanemate poolt <i>Allikas: Laste õiguste ja vanemluse uuring, Praxis</i>	42% (2018. a)	langeb	langeb	langeb	langeb

134 Vanemlike oskuste arendamine (TAI)

Lapsevanematele pakutakse tõenduspõhise vanemlusprogrammi „Imelised aastad“ koolitusi, mis hõlmavad 2–8-aastaste laste vanematele suunatud põhiprogrammi (*Parent Basic Preschool*) ja 4–12-aastaste laste vanematele suunatud jätkuprogrammi (*Advanced Parent*). Vanemlusprogramm kohandati Eesti oludele Euroopa Majanduspiirkonna toetuste programmi „Riskilapsed ja -noored“ projekti raames. Selle eesmärk on arendada vanemate vanemlike oskusi, et ennetada ja vähendada laste väärkohtlemist ja vaimse tervise probleeme. Programmi pakutakse nii eesti kui vene keeles. TAI toetab kohalikke omavalitsusi koolituste läbiviimise kulude katmisel. Lisaks kaetakse grupijuhtide väljaõppe ja programmi arendaja poolt ette nähtud supervisioonide korraldamise, materjalide trükkimise, andmete kogumise ja analüüsi tegemise kulud ning TAI poolt programmi haldamise ja kvaliteedi kontrollimisega seotud tööjõukulud.

2020. aasta sügiseks on vanemlusprogrammi rakendanud 65 kohalikku omavalitsust, kellest enamik rakendab programmi vähemalt üks kord aastas. Huvi programmi koolituste vastu on iga aastaga kasvanud nii kohalike omavalitsuste kui sihtrühma lapsevanemate seas. Programmi viivad läbi 96 grupijuhti, kes on läbinud vanemlusprogrammi väljaõppe. Nendest nelja grupijuhti on programmi autor tunnustanud grupijuhi sertifikaadiga ja nad on saanud *peer-coach*'i väljaõppe, mis võimaldab neil pakkuda supervisiooni alustavatele ja väiksema kogemusega grupijuhtidele.

Sihtrühma laiemaks teavitamiseks vanemahariduse olulisusest on ajavahemikus 2016–2020 korraldatud kolm positiivse vanemluse kampaaniat. Teavitustöö vanemaharidusest ja positiivset vanemlust järgivatest kasvatusmeetoditest on jätkuv protsess, et suurendada lapsevanemate

teadlikkust lapsevanema rollist laste arengu toetamisel ja oskusi positiivse vanemluse kasvatusemeetodite kasutamisel.

Olulisemad tegevuseesmärgid programmiperioodiks on: jätkata ja ühtlustada programmi rakendamist kohalikes omavalitsustes üle Eesti fookusega regulaarsusel ja jätkusuutlikkusel (koostöös Sotsiaalkindlustusametiga); jätkata teavitustööd, et vanemlusprogramm oleks regulaarselt kättesaadav lapsevanematele kõikjal üle Eesti ja lapsevanemad oleksid motiveeritud oma vanemlike oskusi arendama; jätkata koostöös laste ja noorte vaimse tervise keskustega vanemlusprogrammi pakkumist keskustes ravil olevate laste vanematele; töötada välja vanemahariduse täiendkoolituse kava lastega ja/või peredega töötavatele spetsialistidele (nt lastekaitse- ja noorsootöö spetsialistid, õpetajad, tervisedendajad) rakendamiseks kõrgkoolides ja täiendkoolituse programmides.

291 Perelepituse süsteemi arendamine (SKA)

Norra ja Euroopa Majanduspiirkonna (EMP) finantsmehhanismide programmi raames uuendatakse ja arendatakse perelepitussüsteemi, et suurendada võimekust lepitaja abiga vaidlusi kohtuväliselt lahendada. Teenust rahastatakse Norra ja Euroopa Majanduspiirkonna (EMP) finantsmehhanismide programmist „Kohalik areng ja vaesuse vähendamine“.

Tegevus 1.2.2. Suure abivajadusega ning õigusrikkumisi toime pannud lastele mõeldud teenused

Oodatav tulemus

Oodatavat tulemust aitab oma teenuste kaudu saavutada Sotsiaalkindlustusamet.

Möödik	Algtase	Sihttase 2021	Sihttase 2022	Sihttase 2023	Sihttase 2024
14–17-aastaste kuriteos kahtlustatavate suhtarv 10 000 samaealise inimese kohta <i>Allikas: Politsei- ja Piirivalveamet, Statistikaamet</i>	126 (2019. a)	väheneb	Väheneb	väheneb	väheneb

223 Kinnise lasteasutuse teenus (SKA)

Kinnise lasteasutuse teenuse regulatsioon sisaldub 01.01.2018 jõustunud sotsiaalhoolekande seaduses (SHS). Teenus on mõeldud äärmusliku meetmena lastele, kelle käitumine on neile endale või teistele väga ohtlik ning keda ei ole võimalik abistada ilma lapse liikumisvabadust piiramata. Lapse suunamise teenust saama otsustab igal üksikul juhul kohus tsiviilmenetlusena, süüteo menetluses alaealiste mõjutusvahendina või vahistamise asendamise meetmena. 2019. aastal valmis Sotsiaalkindlustusametis kinnise lasteasutuse teenuse mudeli kontseptsioon, mille jaoks kasutati nii Eesti kui välisriikide kompetentsi, et leida viise, kuidas ehitada teenus üles nii, et selle mõjus oleks kõige suurem.

2020. aastal suurenes kinnise lasteasutuse teenusekohtade arv Rakvere Lille Kodus (AS Hoolekandeteenused) ning sõlmiti leping teenuse osutamiseks Hiiumaa Sotsiaalkeskusega, mille tulemusena on Kõpu noortekodus kuus teenusekohta. 2020. aastal töötati Riigikantselei innovatsiooniprogrammi raames välja ja asuti katsetama jätkutoe mudelit kinnisest lasteasutusest koju naasvatele lastele. Järgnevatel aastatel on plaanis rakendada ühtne riskide ja vajaduste hindamise süsteem riskikäitumisega lastele ja noortele ning luua kompetentsimudel ja baaskoolitus kinnises lasteasutuses töötavatele spetsialistidele. Samuti toetatakse võrgustikutöö ja juhtumikorralduse mudeli „Ringist välja“ rakendamist kinnisesse lasteasutusse suunatavate noorte puhul.

224 Taastava õiguse teenus lastele ja noortele (SKA)

Sotsiaalkindlustusamet tagab lepitusteenuse osutamise isikutele (sh 14–18-aastastele lastele) toime pandud süütegude korral kriminaalmenetluse alternatiivina. 01.01.2018 jõustunud sotsiaalhoolekande seadusega (SHS) nähakse ette lepitusteenuse pakkumise laiendamine ka väärtegusid toime pannud lastele ning alla 14-aastastele lastele. Lepitusteenuse eesmärk on aidata lapsel võtta eakohane vastutus tegude tagajärgede heastamise eest, suurendada kannatanute heaolu ning pakkuda turvatunnet nii teo osapooltele kui kogukonnale. Lepituse oodatav mõju seisneb osapoolte rahulolus (õiglustundes) ning nii ohvrikslangemise kui ka süütegude toimepanemise riski vähenemises. Norra ja EMP finantsmehhanismide programmi vahendite toel luuakse teenuse raames vabatahtlike lepitajate süsteem. Eesmärk on pakkuda õigusrikkumisi toime pannud lastele ja noortele senisest suuremas mahus ning uute meetodite abil taastava õiguse teenuseid (sh lepitus). Teenuse sisuks on vabatahtlike süsteemi loomine ja arendamine, samuti vabatahtlike, ohvriabitöötajate ja suunajate koolitamine ning teenuse hindamine. 2020. aastal valmistati Norra finantsmehhanismi raames ette uued koolitusmoodulid teenuse pakkumiseks ning koolitati välja esimesed grupid vabatahtlikke vahendajaid. Samuti koolitati välja mitu gruppi noorsootöötajaid, kes saavad taastava õiguse meetodeid igapäevases töös noortega kasutada.

232 Mitmedimensiooniline pereteraapia (MDFT) (SKA)

Mitmedimensioonilise pereteraapia (*Multidimensional Family Therapy*) programmi pakuvad noortele ja nende peredele Sotsiaalkindlustusameti terapeudid. Teenust pakutakse aastas kuni 250 lapsele. Teenuse eesmärk on vähendada korduvõigusrikkumiste arvu, abistada keerukas olukorras peresid ning vähendada sellist laste arvu, kes jõuavad kinnisesse asutusesse. Suureks probleemiks on teenuse saamise järjekorra vähendamine (järjekorras olemise ajal võib riskikäitumine eskaleeruda). Järjekorra pikkuse vähendamiseks korraldab SKA regulaarselt püsikoolitusi terapeutidele. Teenuse pakkumise toetamiseks tuleb tagada juhtumihaldussüsteemi kasutuselevõtt ning kvaliteedi tagamiseks ka eel- ja järelhindamine. Sotsiaalkindlustusamet toetab mitmedimensioonilise pereteraapia rakendamist ka kinnise lasteasutuse teenuse ja vangistuse raames (koolituste jm tegevuste kaudu).

Tegevus 1.2.3. Puudega laste teenused

Oodatav tulemus

Oodatavat tulemust aitavad oma teenuste kaudu saavutada Sotsiaalministeerium ja Sotsiaalkindlustusamet.

Tagatud on suure hooldusvajadusega raske ja sügava puudega lastele tugiteenuste kättesaadavus. Teenuste kättesaadavuse paranemine ja ühtse tugisüsteemi loomine vähendab puudega laste vanemate hoolduskoormust ning tagab paremad võimalused osaleda tööturul.

Möödik	Algtase	Sihttase 2021	Sihttase 2022	Sihttase 2023	Sihttase 2024
Nende puudega laste vanemate või peamiste hooldajate osakaal, kes ütlevad, et pole saanud kasutada üldse või piisavalt sotsiaalteenust või sotsiaalteenuseid, kuid vajaksid neid oma puudega lapse jaoks või vajaksid enam ¹⁴	30% (2017. a)	Langeb	langeb	langeb	langeb

¹⁴ Möödik näitab nende puudega laste vanemate (peamiste hooldajate) osakaalu, kelle hinnangul on nad viimase aasta jooksul vajanud teatud sotsiaalteenuseid oma puudega lapse jaoks, kuid pole neid saanud üldse või piisaval määral. Indikaator näitab seega katmata vajadust sotsiaalteenuste osas puudega lastele ja nende peredele.

<i>Allikas: Puuetega lastega perede toimetuleku ja vajaduste uuring</i>					
Nende lapsevanemate osakaal, kes 6 kuud pärast lapsehoiu ja/või puudega laste tugiteenuse saamise algust on tööturul	74,65% (2018. a)	jääb samale tasemele või tõuseb	jääb samale tasemele või tõuseb	jääb samale tasemele või tõuseb	jääb samale tasemele või tõuseb
<i>Allikas: Sotsiaalministeerium</i>					

55 Puudega laste tugiteenuste arendamine ja pakkumine ning töö- ja pereelu ühitamise soodustamine (SoM)

Puudega laste tugiteenuste pakkumine võimaldab lapsevanematel suunduda tööturule või seal osaleda. Puudega laste tugiteenuste pakkumist ja arendamist koordineerib Sotsiaalministeerium, puudega laste tugiteenuste pakkumist suunab Sotsiaalkindlustusamet. Toetuse andmise tingimuste (TAT) perioodi lõpus plaanitakse tugiteenuste mõju ja tulemuslikkuse väljaselgitamiseks teha puudega laste tugisüsteemi kohta järelanalüüs. Töötavate lapsevanemate töö ja pereelu ühitamist soodustab ka tööandjate kaasamine peresõbraliku tööandja märgise programmi. Peresõbraliku tööandja märgist omav tööandja on tunnustatud kui tööandja, kes on edukalt oma organisatsioonikultuuri juurutanud töötaja- ja peresõbralikke meetodeid. Märgise saanud tööandja annab töötajale kindluse, et selles organisatsioonis väärtustatakse töötajat ning hinnatakse tema vajadusi hoida tasakaalu töö ja pereelu vahel. Teenust rahastatakse Euroopa Sotsiaalfondi (ESF) TAT „Puudega laste tugiteenuste arendamine ja pakkumine ning töö- ja pereelu ühildamise soodustamine“ vahenditest.

218 Puudega laste tugiteenuste arendamise ja pakkumise teenus (SKA)

ESFi TAT „Puudega laste tugiteenuste arendamine ja pakkumine ning töö- ja pereelu ühildamise soodustamine“ raames tegeletakse suure hooldusvajadusega raske ja sügava puudega 0–17-aastastele lastele tugiteenuste (lapsehoid, tugiisik, transport) pakkumise arendamisega, võimaldades seeläbi vähendada vanemate hoolduskoormust ja takistusi tööhõives osaleda. Alates 2021. aastast minnakse üle kohalike omavalitsuste rolli suurendavale tugiteenuste korraldamise süsteemile. Sotsiaalteenuste osutamine on kohaliku omavalitsuse kohustus. Kohalike omavalitsuste võimekus tagada teenuseid vajalikus mahus on aga piirkonniti erinev. Rahastuse suurendamisele lisaks nõustab ja jõustab SKA kohalikke omavalitsusi, et puudega lapsed saaksid kõik vajalikud teenused elukohajärgselt ning neid ei peaks taotlema korraga mitmest asutusest. SKA jääb teenuste osutamist koordineerima, kuid SKA koordinaatorid ei hinda ise laste abi- ja teenusevajadust ega otsusta, mis teenuseid peaks laps saama, vaid seda teevad ainult KOVide spetsialistid. Vajaduse korral osalevad koordinaatorid võrgustiku kohtumistel või aitavad neid korraldada.

Välja on töötatud ühtne teenusesüsteem ja teenuste kättesaadavus on paranenud. SKA piirkondlikud koordinaatorid tegelevad kohalike omavalitsuste ja lapsevanemate nõustamise, infojagamise ja võrgustikutööga. Eesmärk on toetada ja võimestada kohaliku omavalitsuse üksusi, et teenused oleksid üle Eesti kohalikul tasandil tagatud.

2019. aasta jaanuaris alustati valdkondadeülese hindamis- ja sekkumismetoodika arendamise ja rakendamise erivajadusega lastele. Tegevuse käigus töötati välja uus toeni jõudmise korraldusmudel, mida katsetati perioodil 2019–2020 kaheksas kohalikus omavalitsuses. Eesmärk oli pakkuda tuge valdkondade üleselt (sotsiaal- ja haridusvaldkond ning tervishoid esmatasandil) nii, et klient ja tema vajadused oleksid keskmes. See tähendab, et laps ja tema pere saab eri valdkondade teenused ühe pöördumisega spetsialistidevahelises koostöös, mistõttu väheneb nende spetsialistide arv, kes teevad hindamisi, ning väheneb ka hindamistele kuluv aeg. **Lastele ja peredele osutatavate teenuste arendamisel ja integreerimisel on eesmärgiks saavutada olukord, kus:**

- last ja peret vaadeldakse tervikuna ning abi on korraldatud eri valdkondade spetsialistide koostöös;
- igale lapsele ja perele pakutakse teenuseid vastavalt reaalselt hinnatud vajadustele võimaluse korral seal, kus laps iga päev kõige rohkem viibib (haridusasutuses või koduõppel olevate laste puhul kodus);
- lastele, noortele ja peredele nende heaolu kindlustamiseks pakutavad teenused on kvaliteetsed, asjakohased, tulemuslikud ja kättesaadavad ning neid osutatakse õigel ajal.

Korraldusmudel aitab suurendada vanema või peamise hooldaja hõivatust tööturul. Samuti toetatakse sellega lapse maksimaalset ettevalmistamist, et võimetekohaselt osaleda hilisemas tööelus. Analüüs katsetusprojekti tulemusest valmib 2021. aasta esimeses pooles.

219 Erivajadustega laste rehabilitatsiooniteenus (SKA)

Lastele suunatud sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse eesmärk on toetada laste eakohast arengut ja toimetulekut, soodustada haridusasutuses õppimist ning suhtlemist oma eakaaslastega. Praegu ei ole kahjuks võimalik pakkuda sihtrühmale igas maakonnas kõiki vajalikke rehabilitatsiooniteenuseid, kuna puuduvad vajalikud ressursid. Sotsiaalhoolekande seaduse § 59 lõige 1 näeb ette, et teenust on õigus saada lapsel, kellel on puue puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse § 2 tähenduses, ning alla 18-aastaselt lapsel, kelle KOV on tunnistanud abivajavaks lapseks lastekaitse seaduse tähenduses ja kellel on tuvastatud sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse vajadus (abivajavaks tunnistanud lapsel ei pea olema tuvastatud puuet). 2018. aastal suunati rehabilitatsiooniteenust saama kokku 5622 puudega või puuet taotlevat 0–16-aastaselt. Riik võimaldab kuni 16-aastastele puudega lastele ja suure abivajadusega kuni 18-aastastele lastele kalendriaastas kuni 2580 euro ulatuses sotsiaalse rehabilitatsiooni teenust. Samuti pakutakse teenuse raames raske ja sügava puudega lastele sotsiaalse rehabilitatsiooni teenust ning viiakse ellu nende hooldajatega seotud tegevusi. Teenuseid¹⁵ osutatakse nii individuaalselt kui grupis (v.a arsti teenus, mida osutatakse ainult individuaalselt). Teenust rahastatakse osaliselt ESF-i TAT „Sotsiaalse rehabilitatsiooni pakkumine töövõimereformi sihtrühmale ning raske ja sügava puudega 0–15-aastastele lastele“ vahenditest. TAT raames osutatakse sotsiaalse rehabilitatsiooni teenust lastele, kellel esineb raske nägemispuue, psüühikahäire (v.a vaimupuue), vaimupuue, sügav kuulmispuue, liikumispuue, liitpuue või mõni muu puue.

220 Erivajadustega laste abivahenditeenus (SKA)

Teenuse sisu on toetada erivajadusega lastele abivahendi soetamist. Abivahendi võimaldamise aluseks on puue või puudeta laste puhul eriarsti tõend. Abivahendi vajaduse tuvastab perearst, eriarst, füsioterapeut, tegevusterapeut, õde või rehabilitatsioonimeeskond. Abivahend on toode või vahend, mille abil on võimalik ennetada tekkinud või kaasasündinud kahjustuse või puude süvenemist, kompenseerida kahjustusest või puudest tingitud funktsioonihäiret, parandada või säilitada inimese füüsilist ja sotsiaalset iseseisvust ning tegevus- ja töövõimet. Abivahendite teenust korraldab Sotsiaalkindlustusamet. Abivahendi riigipoolse kompenseerimise aluseks on sotsiaalhoolekande seadus ja sotsiaalkaitseministri määrus nr 74. Puudega lastele võimaldatakse abivahendid 90%-lise soodustusega sotsiaalkaitseministri määruse nr 74 lisas ehk abivahendite loetelus kehtestatud piirhindadest. Puudeta laps saab riigipoolset soodustust 50% ulatuses ainult eriarsti väljastatud tõendi alusel. Samuti on puudega ja puudeta lastele õigus taotleda erimenetluse korras abivahendeid, mis nimetatud loetellu ei kuulu või ületavad loetelus kehtestatud piirhindasid, teenuse muutmist, omaosaluse vähendamist ja piirlimiidi suurendamist.

¹⁵ Teenuste täpne loetelu ja sisu kirjelduse https://www.riigiteataja.ee/aktiivisa/1291/2201/6023/SOM_m66_lisa1.pdf

Tegevusega 1.2.3 „Puudega laste teenused“ seostuvad kohaliku omavalitsuse makstavad toetused ja pakutavad teenused, mida rahastatakse riigieelarve kohaliku omavalitsuse üksuste toetusfondi vahenditest

Eesmärki toetatult saavad kohalikud omavalitsused riigieelarvest vahendeid raske ja sügava puudega laste lapsehoiuteenuseks.

Raske ja sügava puudega laste tugiteenuseid korraldavad sotsiaalhoolekande seaduse kohaselt kohalikud omavalitsused, kes saavad selle ülesande täitmiseks riigieelarvest toetust. Kohaliku omavalitsuse üksus saab toetust kasutada raske ja sügava puudega laste lapsehoiu-, tugiisiku-, sotsiaaltranspordi- või muudeks sotsiaalteenusteks, mis aitavad vähendada raske ja sügava puudega lapse perekonna hoolduskoormust või puudest tulenevat lisavajadust. 2019. aastal kasutati riiklikke vahendeid lapsehoiuteenuseks 714 lapsele (577 raske ja 137 sügava puudega), tugiisikuteenuseks 726 lapsele (615 raske ja 111 sügava puudega), sotsiaaltranspordiks 692 lapsele (572 raske ja 220 sügava puudega), rehabilitatsiooniteenusteks 190 lapsele (143 raske ja 27 sügava puudega), nõustamisteenuseks 136 lapsele (110 raske ja 26 sügava puudega) ning muudeks raske või sügava puudega lastele ja nende peredele vajalikeks sotsiaalteenusteks 492 lapsele (393 raske ja 99 sügava puudega)¹⁶. Raske ja sügava puudega lastele osutati 2019. aastal teenuseid umbes 3,8 miljoni euro ulatuses. Raske ja sügava puudega lapsi oli 01.11.2019 seisuga 6723. Riik eraldab kohalikele omavalitsustele toetusfondi kaudu raske ja sügava puudega laste tugiteenusteks igal aastal 2 650 000 eurot. Toetus jaotatakse kohaliku omavalitsuse üksuste vahel proportsionaalselt raske ja sügava puudega laste arvuga, lahutades tulemusest kohaliku omavalitsuse üksusele jooksvale aastale eelnenud aastatel samaks otstarbeks antud vahendite jäägi. Seejuures korrutatakse sügava puudega laste arv 4,62-ga.

Lisaks toetusfondi vahenditele on kohalikel omavalitsustel raske ja sügava puudega laste tugiteenuste (tugiisiku teenus, lapsehoiuteenus ja toetava teenusena transporditeenus) tagamiseks kasutada ka ESF vahendid (TAT „Puudega laste tugiteenuste arendamine ja pakkumine ning töö- ja pereelu ühildamise soodustamine“). ESF vahenditest on kohalikele omavalitsustele eraldatud aastateks 2021–2022 toetust kogumahus 13 600 000 eurot.

Tegevus 1.2.4. Asendushoolduse kvaliteedi tõstmine ja perepõhise asendushoolduse edendamine

Oodatav tulemus: asendushoolduse pakkujad on asjakohaselt ette valmistatud ja toetatud, et pakkuda vanemlikust hoolest ilma jäänud lastele nende vajadustele vastavat kvaliteetset hooldust eelkõige perepõhistel asendushoolduse vormidel. Elluastuvad noored on ette valmistatud ja toetatud iseseisvasse ellu astumisel.

Oodatavat tulemust aitavad oma teenuste kaudu saavutada Sotsiaalministeerium, Sotsiaalkindlustusamet ja Tervise Arengu Instituut.

Möödik	Algtase	Sihttase 2021	Sihttase 2022	Sihttase 2023	Sihttase 2024
Mitteinstitutsionaalsele asendushooldusele paigutatud laste osakaal kõigist asendushooldusele paigutatud lastest ¹⁷	65,8% (2019. a)	66%	68%	69%	70%

¹⁶ Sotsiaalministeerium, hoolekandestatistika (s-veeb)

¹⁷ Möödik näitab kui suur osakaal asendushooldusel viibivatest lastest on perepõhisel ehk mitteinstitutsionaalsel asendushooldusel (perekonnas hooldamisel ja eestkosteperes), perepõhiste asendushooldust loetakse lapse heaolu ja arengut paremini toetavaks kui asutusepõhist institutsionaalset hooldust (asenduskoduteenust). Kavandatavatest poliitikamuudatustest lähtuvalt on ette näha

56 Asendushoolduse kvaliteedi tõstmine (SoM)

Teenuse raames suunab ja koordineerib Sotsiaalministeerium asendushoolduse tugiteenuste ja -koolituste pakkumist, võttes arvesse asendushoolduses toimuvaid muudatusi. Tegevuste tulemuslikkuse väljaselgitamiseks ning tegevuste jätkamise planeerimiseks peale TAT lõppu tehakse tegevuste lõpphindamised. Asendushooldusteenuseid arendatakse ja osutatakse ESFi TAT „Asendushoolduse kvaliteedi tõstmine“ vahenditest.

295 Asendushoolduse korraldamise ja arendamise teenus (SKA)

Teenuse eesmärk on parandada asendushoolduse kvaliteeti, arendada asendushoolduse ettevalmistust, tugi- ja järelhooldusteenuseid ning suurendada perepõhise asendushoolduse pakujate hulka ja peres kasvavate laste osakaalu, samuti arendada ja katsetada lühiajaliselt perepõhise asendushoolduse osutamist kriisiolukordades ning suuremat hoolt vajavatele (nt käitumishäiretega) lastele. Teenuse raames tagatakse vajalik ettevalmistus ja tugiteenused asendushoolduse pakujatele ning toetatakse asendushoolduse kvaliteedi parandamist, sh järelevalve tõhustamise kaudu. Kavandatavate tegevustega toetatakse asendushoolduselt lahkuvate noorte paremat toimetulekut, sotsiaalset lõimitust kogukonnaga ning aktiivset osalemist tööturul. Selleks arendatakse ja korraldatakse ESFi TAT „Asendushoolduse kvaliteedi tõstmine“ vahenditest asendushoolduselt ellu astuvatele noortele toetavaid teenuseid.

Eesmärkide saavutamiseks kujundati 01.01.2018 jõustunud sotsiaalhoolekande seaduse muudatusega ümber senised asendushoolduse valdkonna teenused ning muudeti asendushooldusteenuste korralduse ja rahastamise süsteemi. Muudatustega suurendati kohalike omavalitsuste rolli ja motivatsiooni, et tagada lastele kvaliteetne ja eelkõige perepõhine hooldus. SKA ülesanne on asendus- ja järelhoolduse korraldamisel panustada valdkonna arendamisse, osaleda tegevuslubade andjana ja järelevalve tegijana ning pakkuda teenuseosutajatele tugiteenuseid ja pidada hooldusperede registrit. Lisaks on SKA ülesanne hooldusperedeks soovijate sobivuse hindamine ja ettevalmistamine.

SKA jätkab ka vastavalt perekonnaseaduse 11. jaos sätestatud regulatsioonile lapsendamise korraldamist ning tagab perede ettevalmistamise, hindamise ja toetamise, samuti sotsiaalteenuste ja -toetuste andmeregistris (STAR) lapsendajate registri pidamise.

2020. aastast liikus TAI-st SKA-sse ESF-i TAT „Asendushoolduse kvaliteedi tõstmine“ vahenditest teavitustegevuste elluviimine, et suurendada perepõhise asendushoolduse osakaalu ja teadlikkust perepõhisest asendushooldusest.

136 Asendushooldusspetsialistide ja -perede pädevuse suurendamine (TAI)

Tervise Arengu Instituut korraldab täiendkoolitusi last vahetult kasvatavatele isikutele ning pakub ja töötab välja koolitusi asendushooldusspetsialistidele, hooldus-, eestkoste- ja lapsendajaperedele. Tegevusi rahastatakse nii riigieelarvest kui ESF-i vahenditest, et tagada ühetaoline ettevalmistus ja tugi last vahetult kasvatavatele isikutele.

Tegevusega 1.2.4 „Asendushoolduse kvaliteedi tõstmine ja perepõhise asendushoolduse edendamine“ seostuvad kohaliku omavalitsuse makstavad toetused ja pakutavad teenused, mida rahastatakse riigieelarve kohaliku omavalitsuse üksuste toetusfondi vahenditest

Eesmärki toetavalt saavad kohalikud omavalitsused riigieelarve toetusfondist asendus- ja järelhooldusteenuse toetust, mida kohalikud omavalitsused saavad kasutada asendus- ja järelhooldusteenuste osutamiseks, korraldamiseks ja hooldusperede toetamiseks.

Asendus- ja järelhooldusteenus on 2018. aastast kohaliku omavalitsuse üksuse korraldatavad sotsiaalteenused, mille eesmärk on pika- või lühiajaliselt lapse heaolu ja õiguste tagamine, lapsele tema põhivajaduste rahuldamiseks peresarnaste elutingimuste võimaldamine, lapsele turvalise ja arenguks soodsa elukeskkonna loomine, lapse ettevalmistamine võimetekohaseks toimetulekuks täisealisena ning täisealiste asendushooldusel viibinud isikute iseseisva toimetuleku ja õpingute toetamine. Asendus- ja järelhooldusteenust rahastati riigieelarve kohalike omavalitsuste toetusfondi kaudu 2020. aastal summas 18 430 852 eurot.

01.01.2018 jõustusid SHS-i muudatused, mis puudutasid asendus- ja järelhooldusteenust ning selle korraldamise ja rahastamise süsteemi. Muudatused lähtusid vanemliku hoolitsuseta laste asendushoolduse poliitika rohelises raamatus käsitletud probleemidest ja väljapakutud lahendustest. Vanemliku hoolitsuseta laste asendushoolduse poliitika roheline raamat nägi ette kolm eesmärki, mida muudatusega saavutada püütakse: suurendada perepõhise asendushoolduse osatähtsust, parandada asendushoolduse kvaliteeti tervikuna, tõhustada asendushoolduselt elluastumise ettevalmistust ja järelhooldust.

Perepõhise asendushoolduse osatähtsuse suurendamiseks loodi asendushoolduse rahastamise skeem, mis motiveerib laste paigutamist pigem hooldusperre kui asutusse. Seadusemuudatusega sätestati kvaliteedipõhimõtted, mida iga teenuseosutaja peab sotsiaalteenust osutades järgima. Samuti parandab teenuse kvaliteeti ja lihtsustab kohalike omavalitsuste tööd lapsele sobiva pere leidmisel 2018. aastal loodud hooldusperede register, kuhu SKA kannab ühetaoliselt ettevalmistatud ja hinnatud hoolduspered.

Asendushoolduselt elluastujatele loodi alates 2018. aastast uus järelhooldusteenus, mida on õigus saada eelnevalt asendushooldusel viibinud õppivatel noortel kuni 25-aastaseks saamiseni. Uus regulatsioon kohtleb võrdselt noori, kes on saanud asendushooldusteenust erinevatel viisidel ning aitab luua noorele soodsad ja paindlikud tingimused edasi õppimiseks, pannes kohalikele omavalitsustele kohustuse pakkuda noorele eluaset, isiklike kulude katmist ja vajaduspõhiseid tugiteenuseid või toetusi. Nimetatud teenuse puhul on oluline arvestada iga noore individuaalsete vajadustega ja seeläbi pakkuda talle parimat teenust.

Asendus- ja järelhooldusteenuse finantseerimise aluseks on SHS § 156 lõige 3⁴. Vahendid jaotatakse omavalitsuste vahel asendus- ja järelhooldusel olevate laste arvu alusel. Toetust anti 2020. aastal olenevalt teenusest ca 9900 kuni 23 800 eurot lapse kohta: järelhooldusel ca 9900 eurot, hooldusperes asendushooldusel ca 19 800 eurot, asenduskodus asendushooldusel ca 22 800 eurot ja perekodus asendushooldusel ca 23 800 eurot.

Teenuse kvaliteedi ja asendushooldusel viibivate laste heaolu parandamiseks jõustus 2020. aastal muudatus, millega vähendati asendus- ja perekodus asendushooldusel olevate laste maksimaalset arvu ühes peres kaheksalt lapselt kuuete lapsele. 2020. aasta juulikuust kahekordistati hooldusperede minimaalse toetamise kohustust – ühe lapse hooldamisel tuleb kohalikel omavalitsustel hooldusperet toetada igakuiselt vähemalt poole töötasu alammäära ulatuses. Riigikogu menetluses on sotsiaalhoolekande seaduse jt seaduste muudatused (295 SE), millega parandatakse asendushooldusteenust osutavate perevanemate sotsiaalseid garantiisid, võimaldades nendega edaspidi sõlmida lisaks käsunduslepingule ka töölepingu.

Lisaks ühtlustatakse järelhooldusteenuse saamise tingimusi ning laiendatakse kohalike omavalitsuste võimalust järelhooldusteenuse rahastamiseks toetusfondi vahendite arvelt.

Tegevus 1.2.5. Lapsehoiukohtade loomine ja teenusepakkumise toetamine 0–7-aastastele lastele

Oodatav tulemus: lapsehoiukohtade loomise eesmärk on suurendada lapsevanemate osalemist tööturul, lähtudes lapse ja pere (eri)vajadustest, nt hoiukohad erivajadustega lastele, ebastandardsetel aegadel töötavad hoiukohad (õhtu-, öö- ja nädalavahetuse hoid) jt.

Oodatavat tulemust aitab oma teenuste kaudu saavutada Sotsiaalministeerium.

Möödik	Algtase	Sihttase 2021	Sihttase 2022	Sihttase 2023	Sihttase 2024
0–2-aastaste laste osakaal asutusekeskses lapsehoiuis <i>Allikas: Statistikaamet</i>	32,8% (2019. a)	34,5%	35,0%	35,5%	35,5%
Lapsevanemate osakaal, kes 6 kuud pärast lapsehoiu ja/või puudega laste tugiteenuse saamise algust on tööturul <i>Allikas: Sotsiaalministeerium</i>	71,95% (2017. a)	65%	65%	65%	65%

109 Toetus lapsehoiukohtade loomiseks ja teenusepakkumise toetamiseks 0–7-aastastele lastele (SoM)

Avatud taotlusvooru kaudu luuakse uusi lapsehoiukohti. Toimunud on kaks avatud taotlusvooru, kus esimeses voorus anti toetust tegelike kulude alusel ja teises voorus ühikuhinna alusel (fikseeritud summa ühe lapse kohta ühes kuus). Fookuses on erilmeliste lapsehoiukohtade loomine, millega toetatakse näiteks ebatraditsioonilistel aegadel avatud hoidusid. Uusi lapsehoiukohti luuakse ESF-i meetme „Lapsehoiu ja puudega laste hoolekandeteenuste arendamine hoolduskoormuse vähendamiseks“ vahenditest.

Meede 1.3. Eestis on perede adekvaatset majanduslikku toimetulekut ning töö ja pereelu ühitamist toetav sotsiaalkaitsesüsteem

Meetme eesmärk: tagatud on perede materiaalne kindlustatus ning töö- ja pereelu ühitamine, mis läbi paranevad laste ja perede heaolu ning laste tulevikuväljavaated.

Tegevus 1.3.1. Lastele ja peredele suunatud hüvitiste ja toetuste väljamaksmine

Oodatav tulemus

Oodatavat tulemust aitab oma teenuste kaudu saavutada Sotsiaalkindlustusamet.

Möödik	Algtase	Sihttase 2021	Sihttase 2022	Sihttase 2023	Sihttase 2024
--------	---------	---------------	---------------	---------------	---------------

Peretoetuste ja vanemahüvitise mõju 0–17-aastaste laste absoluutse vaesuse vähendamisele, %¹⁸ <i>Allikas: Statistikaamet, Eesti sotsiaaluuring</i>	78% (2018. a)	väheneb	väheneb	väheneb	väheneb
Meeste osakaal isikutest, kellele on aasta jooksul määratud vanemahüvitis (esmakordsed määramised), %¹⁹ <i>Allikas: Sotsiaalkindlustusamet</i>	14,1 (2019)	19,9%	21,9%	23,9%	24,9%

203 Elatisabi (SKA)

Elatisabi on toetus lapse eest üksi last kasvatavale vanemale juhul, kui lapse teine vanem ei osale lapse kasvatamise protsessis. Elatisabi maksmise aluseks on perehüvitiste seaduse (PHS) 4. peatükk. Alates 01.01.2017 kehtiva PHS-i alusel on õigus elatisabile alaealisel lapsel, kelle vanem ei täida ülalpidamiskohustust või ei tee seda nõutavas ulatuses. Elatisabi makstakse vanemale, kes taotleb kohtult elatise väljamõistmist. Kohtumenetlusaegse elatisabi suurus ühele lapsele on 100 eurot kalendrikuus. Kohtumenetlusaegset elatisabi makstakse 150 päeva eest lapse elatise nõude maksekäsu kiirmenetluse korral kohtu makseettepaneku määruse või hagi tagamise määruse tegemisest arvates. Täitemenetlusaegset elatisabi makstakse elatist väljamõistva kohtulahendi või kohtulahendiga võrdsustatud haldusorgani otsuse alusel. Täitemenetlusaegse elatisabi suurus ühele lapsele on kuni 100 eurot kalendrikuus ja selle maksmise aluseks on võlgniku makstud elatise summa.

Praeguse regulatsiooni kohaselt ei ole võimalik elatisabi saada nendel lastel, kelle võlgnikust vanema suhtes kuulutatakse välja pankrot ning algab pankrotimenetlus. Täitemenetluse seadustiku kohaselt pankrotimenetluse alustamisega täitemenetlus lõppeb, mis tähendab seda, et ka lapsel ei ole enam võimalik täitemenetlusaegset elatisabi saada. Pankrotimenetlus ja sellele tihti peale järgnev kohustustest vabastamise menetlus võivad kesta aastaid ning lapsel puudub sellel perioodil õiguslik alus elatisabi saada. 2018. aastal koostati väljatöötamiskavatus, milles otsiti lahendusi riigipoolse elatisabi maksmiseks ka pankrotimenetluse korral. Eesmärk on koostada seaduseelnõu ja aastaks 2022 tagada ka pankrotimenetluse korral riigipoolne elatisabi tasumine.

204 Vanemahüvitis (SKA)

Vanemahüvitise peamine eesmärk on lapse sündimisel säilitada riigi hüvitise andmisega vanemale varasem sissetulek ning toetada töö- ja pereelu ühitamist. Hüvitise maksmise aluseks on PHS 3. peatükk. Kulud vanemahüvitisele suurenevad saajate arvu kasvu ja keskmise palga kasvust tuleneva hüvitise suurenemise tõttu. 2020. aasta prognoosi koostamisel on arvestatud 16 824 hüvitise saajaga (2018. a tegelik oli 17 009 saajat, 2019. a prognoos 17 040 saajat) ning keskmise hüvitisega 1376,4 eurot (2019. a 1282 eurot). Hüvitise suuruse arvutamise aluseks on taotleja ühe kalendrikuu keskmine tulu, mis arvutati kuni 1. septembrini 2019 hüvitise õiguse tekkimise päevale eelnenud kalendriaasta isikustatud sotsiaalmaksuga maksustatud tulu jagamisel kalendrikuudega (välja arvatakse aeg, mil isik oli vabastatud töövõimetuslehe alusel). Alates 1. septembrist 2019 muudeti vanemahüvitise arvutamise aluseid nii, et hüvitise suuruse arvutamise aluseks on raseduseelse (ehk üheksa kuu tagune) 12 kalendrikuu sotsiaalmaksuga maksustatud tulu keskmine. Ühe kalendrikuu hüvitise maksimaalne suurus on üle-eelmise kalendriaasta Eesti keskmise sotsiaalmaksuga maksustatava ühe kalendrikuu tulu kolmekordne suurus. Ühe kalendrikuu hüvitise maksimaalne suurus arvutatakse Vabariigi Valitsuse määrusega kehtestatud korras Eesti keskmise sotsiaalmaksuga maksustatava ühe kalendrikuu tulu alusel ja

¹⁸ Mõõdik näitab osakaalu, mille võrra on 0–17-aastaste laste absoluutse vaesuse määr väiksem siireteta (peretoetused ja vanemahüvitis) absoluutse vaesuse määrast.

¹⁹ Mõõdik näitab meeste osakaalu isikutest, kellele on aasta jooksul määratud vanemahüvitist (esmakordsed määramised).

Sotsiaalkindlustusamet avaldab suuruse oma kodulehel hiljemalt jooksva aasta 1. maiks. 2020. aastal on maksimaalse hüvitise arvutamise aluseks olev kalendrikuu tulu 1182,70 eurot (2019. a 1106,60 eurot), millest tulenevalt on maksimaalse hüvitise suurus 3548,10 eurot kuus (2019. a 3319,80). Isikud, kellel eelmisel kalendriaastal tulu puudus, saavad hüvitist vanemahüvitise määras, mis kehtestatakse igaks aastaks riigieelarvega. Hüvitise määr ei või olla väiksem kehtivast määrast ega eelmise kalendriaasta kehtinud kuupalga alammäärast ega kõrgem kehtivast kuupalga alammäärast. 2021. aastal on hüvitise määr 584 eurot (2020. a 540 eurot). Isikutele, kelle töötasu alusel arvatud hüvitise suurus jääb alla Vabariigi Valitsuse kehtestatud töötasu alammäära, määratakse hüvitist töötasu alammääras, mis 2021. aastal on 584 eurot. 2018. aasta 1. märtsil jõustunud vanemahüvitise valemi muudatus mõjutab vanemahüvitise kogukulu (ca kahe miljoni euro ulatuses), sest varasema hüvitise määra asemel vähendatakse nüüd vanemahüvitist samaaegse töötamise korral vaid juhul, kui teenitav tulu ületab poolt hüvitise ülempiiri. 2020. aastal on lubatud teenida tulu 1774,05 eurot (2019. a 1659,90 eurot). Samas kaasneb muudatusega eeldatavalt täiendava maksutulu laekumine, sest uus valem soosib vanemate osalust tööturul. Mõningase kulude kokkuhoiu toob kaasa ka vanemahüvitise arvestusperioodi muudatus, mis jõustus 1. septembril 2019. Kuigi isikutele, kellel on õigus vanemahüvitisele enne nimetatud kuupäeva, makstakse vanemahüvitist juba eelnevalt välja arvatud perioodi alusel, puudutab muudatus kõiki neid, kellel tekkis vanemahüvitise saamise õigus pärast 1. septembrit 2019.

Kulusid suurendab 01.07.2020 lisanduv uus vanemahüvitise liik – täiendav vanemahüvitist isale, millele kohaldatakse vanemahüvitise määramise ja maksamise sätteid. Prognoosimise teeb keeruliseks asjaolu, et alates 01.07.2020 saab vanemahüvitist peatada ja jätkata kuni lapse kolmeaastaseks saamiseni. Vanemahüvitise saamise periood ei tohi olla lühem kui üks kalendrikuu. Muutub hüvitise saamise kord lapse emale, kellel ei olnud õigust sünnitushüvitisele, ning lapsendajale, eestkostjale või hoolduspere vanemale. Hüvitist määratakse 545 päevaks.

01.04.2022 jõustuvate muudatuste tulemusena liidetakse vanemapuhkuste skeemi rasedus- ja sünnituspuhkus, isapuhkus ja lapsehoolduspuhkus ning selle tulemusena luuakse vanemapuhkus, millel on individuaalselt emadele ja isadele mõeldud puhkuseosa (emapuhkus ja isapuhkus). Samuti liidetakse sünnitushüvitist, isapuhkuse tasu ja lapsehooldustasu üheks vanemahüvitiseks, mis jaguneb ema vanemahüvitiseks, isa vanemahüvitiseks ja jagatavaks vanemahüvitiseks. Vanemahüvitise maksamise periood pikeneb 605 päevani ning vanemahüvitist saab päevade kaupa kuni lapse 3-aastaseks saamiseni. Selline paindlik süsteem teeb prognoosimise keeruliseks.

205 Lapsevanema pensioni- ja ravikindlustuskaitse (SKA)

Teenus hõlmab sotsiaalmaksu maksmist alla 3-aastast last hooldavale vanemale ning eraldi kogumispensionide fondi alla 3-aastast last kasvatava vanema eest. Täiendava sissemakse tegemine II pensionisambasse kuni 3-aastast last kasvatava vanema eest toimub kogumispensionide seaduse alusel. Sissemakse suuruseks on 4% Eesti keskmisest sotsiaalmaksuga maksustatavast ühe kalendrikuu tulust. Eesti keskmise sotsiaalmaksuga maksustatava ühe kalendrikuu tulu arvutab ning sissemakseid teeb Sotsiaalkindlustusamet. 2020. aastal on prognoositav isikute arv 38 798 ning 4% Eesti keskmisest sotsiaalmaksuga maksustatavast tulust 50,02 eurot.

206 Peretoetused (SKA)

Teenuses raames makstakse sünnitoetust, lapsendamistoetust, kolmikute ja enamaarvuliste mitmikute toetust, lapsetoetust, lasterikka pere toetust, lapsehooldustasu, üksikvanema lapse toetust ja eestkostel oleva lapse toetust. Samuti hõlmab teenus ajateenija, asendusteenistuja ja reservväelase lapse toetust.

Peretoetuste maksmise aluseks on PHS 2. peatükk. Sünnitoetus on ühekordne toetus, mille suurus on 320 eurot iga sündinud lapse kohta, kui sünnib üks laps või sünnivad kaksikud. Kolmikute või suurema arvu mitmikute sünni korral makstakse sünnitoetust 1000 eurot lapse kohta ning alates 2018. aasta 1. märtsist täiendavat toetust 1000 eurot kuus ühele lapsevanemale kuni laste 18-kuuseks saamiseni. Lapsendamistoetuse suurus on 320 eurot. Alates 2019. aastast on lapsetoetus esimesele ja teisele lapsele 60 eurot ning kolmandale ja igale järgnevale lapsele 100 eurot kuus. Kolme kuni kuut last kasvatavale perele on lasterikka peretoetuse suuruseks alates 2017. aasta 1. juulist 300 eurot kuus, seitsme ja enama lapsega peredele 400 eurot kuus. Lapsehooldustasu on igakuine toetus, mida makstakse kuni 3-aastast last kasvatavale ühele vanemale või vanema asemel lapsehoolduspuhkust kasutavale isikule 38,36 eurot iga kuni 3-aastase lapse kohta. Peres, kus kasvab kuni 3-aastane laps ja veel 3- kuni 8-aastaseid lapsi, makstakse ühele vanemale iga kuu 19,18 eurot iga 3- kuni 8-aastase lapse kohta. Kolme- ja enamalapselises perekonnas, kus on kolm või enam vähemalt 3-aastast lapsetoetust saavat last, makstakse ühele vanemale iga 3- kuni 8-aastase lapse kohta 19,18 eurot. Alates 01.09.2019 lõpetati lapsehooldustasu maksmine ning selle vahendid seotakse järk-järgult vanemahüvitise skeemi. Alates 01.09.2019 makstakse lapsehooldustasu tähtaja lõpuni või maksimaalselt kuni 31.08.2024 vaid neile lapsevanematele, kellel oli selleks õigus 31.08.2019 seisuga. Üksikvanema lapse toetus on igakuine toetus, mida makstakse 19,18 euro ulatuses lapse kohta, kui lapse sünnitunnistusel puudub kanna isa kohta või vanem on kuulutatud tagaotsitavaks. Eestkostel oleva lapse toetuse suurus on 240 eurot. Ajateenija, asendusteenistuja ja reservväelase lapse toetuse maksmine toimub kaitseväeteenistuse seaduse § 54 alusel. Kaitseministeeriumi valitsemisalas planeeritud ajateenija, asendusteenistuja ja reservväelase lapse toetuse maksab välja Sotsiaalkindlustusamet.

2021. aasta aprillis jõustuva seadusemuudatusega laiendatakse peretoetuste maksmist ka Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskuses õppivatele noortele ja nende vanematele.

207 Lapsepuhkuste tasu (SKA)

Lapsepuhkuse tasu hõlmab lapse toitmise vaheaja tasu, isapuhkuse tasu, täiendavaid lapsepuhkuse päevi ning pikendatud põhipuhkust. Lapsepuhkuste tasu maksmise aluseks on töölepingu seadus. Riik maksab vastavalt taotlusele emale, isale, hoolduspere vanemale või eestkostjale puhkusetasu 3–6 tööpäeva sõltuvalt kuni 14-aastaste laste arvust peres. Alates 2013. aastast hüvitatakse täiendavad lapsepuhkuse päevad alampalga alusel. Prognoositav saajate arv 2020. aastal on 53 550. 2020. aastal on lapsepuhkuse tasu määr 27,70 eurot päevas 8-tunnise tööpäevaga töötamisel. Töötavate ja tööhutuse seaduse § 10 lõike 5 alusel tasutakse riigieelarvest vaheajad töös kuni 1,5-aastase lapse toitmiseks keskmise töötasu ulatuses. Alates 01.01.2013 kuni 30.06.2020 oli isal õigus saada kokku kümme tööpäeva isapuhkust. Isapuhkuse planeerimisel on arvestatud keskmise palga prognoosiga. Isade keskmise palga prognoos 2020. aastal on 1737 eurot. Prognoositav saajate arv 2020. aastal on 3639 isikut. Alates 01.07.2020 asendus senine kümme tööpäeva pikkune isapuhkus 30-päevase isapuhkusega, mille ajal saamata jäänud töötasu hüvitatakse uue isa täiendava vanemahüvitise läbi.

Alates 01.04.2022 on lapsepuhkusele õigus mõlemal vanemal kümme tööpäeva ühe lapse kohta kuni lapse 14-aastaseks saamiseni, kuid mitme lapse kohta kokku kõige rohkem 30 kalendripäeva ühes kalendriaastas. Lapsepuhkuse eest on õigus saada hüvitist, mille ühe kalendripäeva suurus on 50% protsenti perehüvitiste seaduse alusel arvatud ühe kalendripäeva vanemahüvitise suurusest.

210 Öppelaenu kustutamine lapse sünni korral ning raske ja sügava puudega laste vanematele (SKA)

Teenuse raames võtab riik üle õppelaenu kohustuse riigitagatise ulatuses. Õppelaenu kustutamise aluseks on õppetootuste ja õppelaenu seadus. Õppelaenu kustutamiseks lapse sünni korral mõeldud kulu väheneb saajate arvu vähenemise tõttu.

211 Puudega lapse sotsiaaltoetus (SKA)

Teenuse eesmärk on toetada puudega inimeste iseseisvat toimetulekut, sotsiaalset integratsiooni ja võrdseid võimalusi, hinnata inimese terviseseisundit ja terviseseisundiga seotud toimetulekut igapäevaeluga hakkamasaamisel, lihtsustada puude raskusastme tõendamist puudega inimesele ettenähtud õiguste kasutamisel ja soodustuste saamisel, hüvitada puudest tingitud lisakulud ja toetada rehabilitatsiooniplaanis ettenähtud tegevusi.

Kuni 16-aastase puudega lapse toetuse ja vanaduspensioniealise puudega inimese toetuse suurus sõltub puude raskusastmest, st mida raskem on puue, seda suurem on toetus. Seejuures on kuni 16-aastase puudega lapse toetus oluliselt suurem, kui see on vanaduspensioniealisel inimesel.

Toetuse maksmise aluseks on puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadus. Puudega inimeste toetuste arvestamise aluseks on igaks eelarveaastaks riigieelarve seadusega kehtestatud puudega inimeste sotsiaaltoetuse määr. Toetuse suurus sõltub puude raskusastmest ning see arvutatakse puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduses sätestatud protsendina sotsiaaltoetuse määrast. Alates 01.01.2020 on keskmise puudega lapse toetus 138,80 eurot, raske puudega lapse toetus 161,60 eurot ning sügava puudega lapse toetus 241,65 eurot.

Arendustegevuse eesmärk on kliendi kasutajamugavuse ja teenusekogemuse suurendamise kaudu kasutada kulutõhusamalt klientide ning asutuse aja-, ruumi- ja tööjõuressursse. Puudega laste ja nende perede abistamiseks on oluline, et vajalik abi oleks sotsiaaltoetuste ja teenuste kaudu kättesaadav. Seetõttu on tehtud ja tehakse ka edaspidi muudatusi laste puude raskusastme taotlemise vormis ning igapäevastes tööprotsessides. 01.05.2020 muudeti puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadust. See võimaldab harvikaigustega lastele, kellel on täiendavad lisakulud, mida on vaja katta puude tekkimise ennetamiseks, maksta puudega lapse toetust 161,60 eurot. Samuti on võimaldatud püsiva muutumatu seisundiga lastel tuvastada puude raskusaste 16-aastaseks saamiseni, mis vähendab nii klientide kui SKA dokumentide menetlemise koormust.

212 Puudega lapse vanema lisapuhkepäevade tasu (SKA)

Lisapuhkepäevade tasu maksmise aluseks on töölepingu seaduse § 63, mille alusel tasutakse puudega lapse vanema, hooldaja või eestkostja igakuise tasulise puhkepäeva kulud keskmise töötasu ulatuses.

Programmi eelarve

Eelarve jaotus ▲		Programmi nimi ▲	Laste ja perede programm						
Eelarve jaotus ▲		Meetme nimi ▲	Eelarve 2021	Eelarve 2022	Eelarve 2023	Eelarve 2024			
KULUD	Programm kokku:		788 736 900	811 214 130	812 699 130	819 072 965			
	Lapse õigused on tagatud, toimiv lastekaitse süsteem väärtustab iga last, tema arengut ja heaolu		3 417 976	2 939 394	2 941 350	2 941 325			
	Lastele ja peredele suunatud teenused on kvaliteetsed ja vastavad perede vajadustele		23 555 024	22 847 261	15 356 543	15 172 304			
	Eestis on perede adekvaatset majanduslikku toimetulekut ning töö ja pereelu ühitamist toetav sotsiaalkaitse süsteem		761 763 900	785 427 475	794 401 236	800 959 336			
Eelarve jaotus ▲		Programmi tegevuse nimi ▲	Vastutaja ▲	Teenuse nimi ▲	Lapse õigused on tagatud, toimiv lastekaitse süsteem väärtustab iga last, tema arengut ja heaolu				
Eelarve jaotus ▲		Programmi tegevuse nimi ▲	Vastutaja ▲	Teenuse nimi ▲	Eelarve 2021	Eelarve 2022	Eelarve 2023	Eelarve 2024	
KULUD	Meede kokku:				3 417 976	2 939 394	2 941 350	2 941 325	
	Kokku: Lastekaitse- ja perepoliitika kujundamine ja elluviimise korraldamine				923 041	754 010	753 925	753 915	
	Lastekaitse- ja perepoliitika kujundamine ja elluviimise korraldamine		SoM		Lastekaitse- ja perepoliitika kujundamine ja selle elluviimise korraldamine	923 041	754 010	753 925	753 915
	Kokku: Toimiv lastekaitse süsteem				2 494 935	2 185 383	2 187 426	2 187 409	
	Toimiv lastekaitse süsteem		SKA		Lastekaitsealase ennetus-, arendus- ja teavitustegevuse koordineerimine	462 978	427 476	427 927	427 925
					KOVI lastekaitsealase nõustamise teenus	466 236	437 440	437 883	437 881
					Lastekaitse telefoniteenus (116111)	713 751	523 008	523 469	523 463
					Saatjata alaealise välismaalase, inimkaubanduse või seksuaalkuriteo lapssohvri vastuvõtu, majutamise ja heaolu korraldamise teenus	122 557	111 926	112 141	112 142
					Lastemajateenus seksuaalselt väärkoheldud lastele	602 175	585 463	585 937	585 931
		TAI		Lastekaitsetöötajate pädevuse suurendamine	127 239	100 069	100 068	100 068	
Eelarve jaotus ▲		Programmi tegevuse nimi ▲	Vastutaja ▲	Teenuse nimi ▲	Lastele ja peredele suunatud teenused on kvaliteetsed ja vastavad perede vajadustele				
Eelarve jaotus ▲		Programmi tegevuse nimi ▲	Vastutaja ▲	Teenuse nimi ▲	Eelarve 2021	Eelarve 2022	Eelarve 2023	Eelarve 2024	
KULUD	Meede kokku:				23 555 024	22 847 261	15 356 543	15 172 304	
	Kokku: Vanemlike oskuste arendamisele suunatud teenused				1 157 845	1 214 272	1 190 863	1 123 567	
	Vanemlike oskuste arendamisele suunatud teenused		SKA		Perelepituse süsteemi arendamine	331 693	287 132	263 728	196 434
			TAI		Vanemlike oskuste arendamine	826 152	927 140	927 135	927 133
	Kokku: Suure abivajadusega ning õigusrikkumisi toime pannud lastele mõeldud teenused				2 658 816	2 591 928	2 424 102	2 388 739	
	Suure abivajadusega ning õigusrikkumisi toime pannud lastele mõeldud teenused		SKA		Teastava õiguse teenus lastele ja noortele	200 338	168 751	79 964	79 965
					Kinnise lasteasutuse teenus	1 253 846	1 248 418	1 169 310	1 133 961
					Mitmedimensiooniline pereteraapia	1 204 632	1 174 760	1 174 828	1 174 814
	Kokku: Puudega laste teenused				17 860 617	17 709 984	11 197 966	11 170 777	
	Puudega laste teenused		SKA		Puudega laste tugiteenuste arendamise ja pakkumise teenus	6 344 998	6 119 287	274 815	274 816
					Erivajadustega laste rehabilitatsiooniteenus	9 165 470	9 012 919	8 421 974	8 421 979
					Erivajadustega laste abivahenditeenus	2 197 548	2 428 753	2 473 455	2 473 456
			SoM		Puudega laste tugiteenuste arendamine ja pakkumine ning töö- ja pereelu ühildamise soodustamine	152 601	149 025	27 721	526
	Kokku: Asendushoolduse kvaliteedi tõstmine ja perepõhise asendushoolduse edendamine				1 750 030	1 303 354	515 891	488 694	
	Asendushoolduse kvaliteedi tõstmine ja perepõhise asendushoolduse edendamine		SKA		Asendushoolduse korraldamise ja arendamise teenus	1 203 216	874 823	356 349	356 348
			SoM		Asendushoolduse kvaliteedi tõstmine	90 344	39 855	27 721	526
		TAI		Asendushooldusspetsialistide ja -perede pädevuse suurendamine	456 471	388 675	131 820	131 819	
Kokku: Lapsehoiukohtade loomine ja teenusepakkumise toetamine 0-7-aastastele lastele				127 716	27 722	27 721	526		
Lapsehoiukohtade loomine ja teenusepakkumise toetamine 0-7-aastastele lastele		SoM		Toetus lapsehoiukohtade loomiseks ja teenusepakkumise toetamiseks 0-7-aastastele lastele	127 716	27 722	27 721	526	
Eelarve jaotus ▲		Programmi tegevuse nimi ▲	Vastutaja ▲	Teenuse nimi ▲	Eestis on perede adekvaatset majanduslikku toimetulekut ning töö ja pereelu ühitamist toetav sotsiaalkaitse süsteem				
Eelarve jaotus ▲		Programmi tegevuse nimi ▲	Vastutaja ▲	Teenuse nimi ▲	Eelarve 2021	Eelarve 2022	Eelarve 2023	Eelarve 2024	
KULUD	Meede kokku:				761 763 900	785 427 475	794 401 236	800 959 336	
	Kokku: Lastele ja peredele suunatud hüvitiste ja toetuste väljamaksmine				761 763 900	785 427 475	794 401 236	800 959 336	
	Lastele ja peredele suunatud hüvitiste ja toetuste väljamaksmine		SKA		Puudega lapse vanema lisapuhkepäevade tasu	3 628 608	3 978 346	4 399 520	4 862 521
					Puudega lapse sotsiaaltoetus	20 255 349	21 071 771	21 984 637	23 083 642
					Õppelaenu kustutamine lapse sünni korral ning raske ja sügava puudega laste vanemat...	211 352	202 152	198 239	198 239
					Lapsepuhkuste tasu	5 872 352	6 316 152	6 631 239	6 887 239
					Peretoetused	299 330 951	295 296 637	291 162 942	290 257 950
					Lapsevanemate pensioni- ja ravikindlustuskaitse	118 661 058	91 333 827	83 830 131	86 938 133
					Vanemahüvitis	308 580 171	361 695 764	380 343 398	382 563 478
					Elatisabi	5 224 058	5 532 827	5 851 131	6 168 133

Programmi teenuste maksumus kujuneb teenuse osutamisega seotud otsestest kuludest (nt inimestele suunatavad toetused või teenusekohtade ülalpidamine) ja teenuse osutamisega seotud kaudsetest kuludest (teenust osutava asutuse personali- ja majandamiskulud). Alates 2020. aastast on programmi teenuste kuludes kajastatud ka info- ja kommunikatsioonitehnoloogia kulud, mis varem olid planeeritud Sotsiaalministeeriumi valitsemisala tegevuste elluviimise programmi. Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia teenust osutab Sotsiaalministeeriumi valitsemisalas Tervise ja Heaolu Infosüsteemide Keskus.

Alates 2020. aastast kajastatakse käibemaks programmide üleselt ehk see ei sisaldu enam programmi kuludes, sh teenuste maksumuses. Samuti kajastatakse programmide üleselt ka tulud, kuna riigieelarve seadus ei erista enam tulusid programmide kaupa.

Seoses COVID-19 kriisile reageerimisega 2020. aastal toimunud programmide eelarvete muudatusi kajastatakse detailsemalt 2020. aasta aruandes.

Programmi juhtimiskorraldus

Programmi koostamise korraldus

Laste ja perede programmi elluviimist ja seiret koordineerib lastekaitse nõukogu. Laste ja perede programmi programmijuht on Sotsiaalministeeriumi sotsiaalala asekancler. Programmijuhi ülesanne on programmi koostamise ja uuendamise eestvedamine, programmi elluviimise ja seire koordineerimine, programmi ja tulemusvaldkonna arengukava vahelise sidususe tagamine ning infovahetuse korraldamine.

Juhtkomisjoni teenindab Sotsiaalministeeriumi nutika arengu toetamise osakond.

Programmi eelnõu esitatakse hiljemalt iga aasta 15. veebruaril lastekaitse nõukogule arutamiseks. Programmi eelnõu esitatakse Rahandusministeeriumile riigi eelarvestrateegia koostamiseks hiljemalt iga aasta 1. märtsil. Programmi eelnõu avalikustatakse pärast riigieelarve eelnõu Vabariigi Valitsusele esitamist (hiljemalt 1. oktoobril) Sotsiaalministeeriumi kodulehel. Programmi kinnitab valdkonna eest vastutav minister pärast riigieelarve seaduse vastuvõtmist ning Sotsiaalministeerium avalikustab selle ministeeriumi kodulehel 15 tööpäeva jooksul riigieelarve Riigikogus vastuvõtmisest arvates. Programmi muudetakse vajaduse korral üks kord aastas koos vastava aasta riigieelarve seaduse muutmisega.

Programmi eelarve koostamisel lähtutakse riigieelarve seadusest ja selle rakendusaktidest. Eelarve sisaldab kõiki allikaid (sh välisvahendeid). Programmi eelarve esitatakse riigieelarve infosüsteemis (REIS), teenuste tase kuluarvestustarkvaras (KAIS).

Programmi tulud, kulud, investeeringud ja finantseerimistingimused kinnitatakse 2021. aasta riigieelarve seadusega. Meetmete eelarved kinnitatakse ministri liigendusega. Programmidevahelised eelarvemuudatused tehakse üks kord aastas vastava aasta riigieelarve seaduse muutmisega. Struktuurivahenditega seotud muudatusi kajastatakse vahepealsel perioodil toetuse andmiste tingimuste käskkirjades.

Kaasamine

Laste ja perede programmi elluviimist ja seiret koordineerib lastekaitse nõukogu. Lastekaitse nõukogu tööd juhib Sotsiaalministeerium ja sellesse kuuluvad esindajad Sotsiaalministeeriumist, Haridus- ja Teadusministeeriumist, Kultuuriministeeriumist, Justiitsministeeriumist, Siseministeeriumist ja Rahandusministeeriumist. Lisaks osalevad lastekaitse nõukogu töös üleriigilise kohaliku omavalitsuse üksuste liidu esindaja ning vabaühenduste esindajad.

Seosed teiste tulemusvaldkondadega ja horisontaalsete teemadega

Laste ja perede programmi seos heaolu arengukava 2016–2023 programmidega:

- **Tööturuprogramm** käsitleb ühisosana tööõiguse regulatsiooni ning paindlike töövormide teemat, mis on otseses seoses töö ja pereelu ühitamise ning lapsehoiu- ja vanemahüvitise korraldusega.
- **Sotsiaalkindlustuse programm** hõlmab riiklikke sotsiaalkindlustushüvitisi, mis aitavad katta laste kasvatamise kulusid, ning puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse alusel makstavate toetuste paketti, mille osaks on puudega lapse toetus.
- **Hoolekandeprogramm** käsitleb rehabilitatsiooni- ja abivahenditeenuseid, mille osaks on ka laste teenuste vastav korraldus.
- **Soolise võrdõiguslikkuse programm** keskendub töö-, era- ja pereelus osalemiseks kõigile ühiskonnagruppidele võrdsete võimaluste loomisele.

Laste ja perede programmi seos teiste arengukavadega:

- **Rahvastiku tervise arengukava 2009–2020** üks alaeesmärk on laste ja noorte turvaline areng, samuti käsitletakse tervist toetava keskkonna kujundamist ning tervislike eluviiside soodustamist.
- **Elukestva õppe strateegia 2020** käsitleb ühisosana alushariduse ja lapsehoiu kontseptsiooni ning kiusamisvaba haridustee kontseptsiooni elluviimist.
- **Siseturvalisuse arengukava 2015–2020** käsitleb universaalse ennetuse vaatenurgast lastele ja peredele suunatud tõenduspõhiseid programme, nt käitumisoskuste mäng VEPA, aktiivseid eluhoiakuid kujundav programm SPIN, lähisuhtevägivalla all kannatavate noorte ja perede juhtumikorralduse mudel MARAC, samuti alaealiste õigusrikkujate erikohtlemise põhimõtete juurutamist õigussüsteemis ning õigus- ja lastekaitseüsteemi koostöö tugevdamist.
- **Vägivalla ennetamise strateegia 2015–2020** eesmärk on vähendada ja ennetada alaealistega seotud vägivalda, perevägivalda ja inimkaubandust.
- **Eesti regionaalarengu strateegia 2014–2020** käsitleb lapsehoiuteenuste kättesaadavuse tagamist suuremates linnapiirkondades.

Seirekorraldus

Laste ja perede programmi elluviimist ja seiret koordineerib lastekaitse nõukogu, mille ülesanded on:

- juhtida arengukava ja programmide elluviimist;
- teha programmi koostamisel ettepanekuid;
- osaleda programmi tulemusaruande hindamisel;
- täita EL-i ühtekuuluvuspoliitika perioodi 2014–2020 rakenduskava²⁰ prioriteetse suuna nr 2 „Sotsiaalse kaasatuse suurendamine“ ja prioriteetse suuna nr 3 „Tööturule juurdepääsu parandamine ja tööturult väljalangemise ennetamine“ järgmiste meetmete²¹ valdkondliku komisjoni²² ülesandeid:
  - lapsehoiu ja puudega laste hoolekandeteenuste arendamine hoolduskoormuse vähendamiseks;
  - tööturul osalemist toetavad hoolekandeteenused;
  - hoolekande taristu arendamine, keskkonna kohandamine puudega inimeste vajadustele vastavaks;
  - töövõime toetamise skeemi loomine ja juurutamine;
  - tööturuteenused tagamaks paremaid võimalusi hõives osalemiseks.²³

Programmi seire toimub vähemalt üks kord poolaastas (veebruaris ja augustis). Sotsiaalministeerium koostab igal aastal programmi rakendamise kohta valdkonna arengukava tulemusaruande. Valdkonna arengukava tulemusaruanne esitatakse Vabariigi Valitsusele teadmiseks võtmiseks ning Rahandusministeeriumile ja Riigikontrollile riigi majandusaasta koondaruande koosseisu kuuluva tegevusaruande koostamise lähtedokumendina igal aastal hiljemalt 30. aprilliks. Samal ajal avaldatakse aruanne Sotsiaalministeeriumi kodulehel.

²⁰ Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava <http://www.struktuurifondid.ee/rakenduskava/>

²¹ Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava meetmete nimekiri koos jõustunud õigusaktide ja seletuskirjadega <http://www.struktuurifondid.ee/struktuuritoetuse-seaduse-meetmepohised-oigusaktid-2/>

²² Perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse seadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/121062014001>

²³ Meetmepõhised õigusaktid <http://www.struktuurifondid.ee/et/oigusaktid/meetmepohised/2014-2020>